

RECENZIE

SEKUNDA, N.: *MARATHÓN 490 PŘED N. L. PRVNÍ PERSKÁ INVAZE DO ŘECKA*. Praha : Grada publishing, 2008. 96 s. Ilustroval Richard Hook. Preložili Ing. Karel Lokaj a Martin Lokaj.

České vydavateľstvo GRADA, ktoré je v Čechách i u nás známe skôr svojimi publikáciami z oblasti informačných technológií, už asi pred tromi rokmi prišlo s edíciou vojenskej literatúry (MILITARIA), v ktorej doteraz vydalo viac ako päťdesiat zväzkov, väčšinou z prekladov (pôvodné diela vyšli a vychádzajú v anglickom vydavateľstve Osprey publishing, Londýn), ale už aj s dielami pôvodných autorov. Edícia je rozdelená do niekoľkých skupín, medzi ktorými sú diela venované napríklad významným vojenským bitkám a vojenským výpravám, jednotlivým druhom vojsk, významným vojenským osobnosťami, výzbroji a ďalším problémom vojenských dejín.

Jedným z titulov, zaradených do skupiny Válečná tažení, je aj tento recenzovaný titul. Jeho autorom je anglický archeológ (s poľskými koreňmi?), ktorý vyštudoval v Manchestri a pôsobí v poľskej Toruni ako vysokoškolský učiteľ. Krátky medailónik o autorovi je uverejnený v každom zväzku na druhej strane obálky, takže čitateľ sa dozvie, že autormi jednotlivých publikácií sú odborníci v príslušnom odbore. Spoluautorom publikácie, ktorého meno sa síce neuvádza na obálke, ale ktorý výrazne zasiahol do spracovania viacerých zväzkov tejto edície, je Richard Hook, profesionálny ilustrátor.

Štruktúra všetkých publikácií je približne rovnaká. Je pomerne zložitá, ale to je len kladom všetkých publikácií. Základ tvorí hlavný text, v ktorom konkrétny autor približuje čitateľovi určitú problematiku z vojenských dejín. Text dopĺňajú ilustrácie – fotografie, perokresby, rekonštrukcie a mapy, ktoré však nie sú len nejakým nutným doplnkom, ale s podrobnejším textom ku každej ilustrácii dopĺňajú a rozširujú hlavný text. Ten takisto rozširujú chronologické tabuľky, zoznamy odporúčanej literatúry a pramene. Dôležité sú aj indexy, ktoré umožňujú rýchlu orientáciu v celej publikácii.

Pozrime sa teraz na konkrétny zväzok, venovaný jednej z najvýznamnejších vojenských bitiek starovekého sveta, ktorým si Gréci uchránili slobodu pred útokom vtedajšej veľmoci – Perzskej ríše.

Nicholas Sekunda začína svoj výklad príčinami ozbrojeného konfliktu nielen medzi Grékmi usadenými na maloázijskom pobreží, ale aj v materskom Grécku. Neboli to len rozpory medzi rozpínajúcou sa Perzskou ríšou na Východe, ale aj vnútropolitické problémy v Grécku, konkrétne v Aténach, kde v roku 510 zbavili vlády Peisistratovho syna tyrana Hippiu. Ten ušiel práve do Perzskej ríše, kde hľadal pomoc, aby sa mohol vrátiť späť do Attiky. Autor tak priblížil hlavných súperov konfliktu, ktorý sa neskôr odohral na maratónskej pláni.

Nasleduje výklad o hlavných protagonistoch bojov – o veliteľoch na jednej i druhej strane. Uvádza sa ich dovtedajšia kariéra či už na perzskom dvore (Datis, Artafernes) alebo v politickom živote gréckeho mestského štátu (Kallimachos, Miltiades, ale aj básnik Aischines). Po predstavení veliteľov sú predstavené vojská oboch strán. Autor polemizuje so starovekými i súdobými historikmi, ktorí spochybňovali a dodnes spochybňujú niektoré údaje, uvádzané už antickým historikom Herodotom. Svoju pozornosť nesústreďuje len na veliteľov, ale dostatok priestoru venuje aj obyčajným vojakom a ich výzbroji a výstroji. Bohato vy-

užíva nielen údaje antických autorov, ale aj vyobrazenia a fragmenty zachovaných zbraní či ochrannej zbroje. Na záver tejto prvej časti sa píše o plánoch perzskej strany, ktoré sledovali Peržania v Malej Ázii i Grécku, a takisto o odhodlaní Aténčanov a ostatných Grékov ubrániť sa pred nepriateľským útokom.

V druhej časti svojej práce Nicholas Sekunda už priamo opisuje perzskú vojenskú výpravu do Grécka (od s. 29). Sleduje krok za krokom plavbu perzského loďstva na západ ku Grécku, vyodenie sa na Euboji a boje na tomto ostrove. Vzápätí opisuje udalosti v Aténach, zhromažďovanie vojenských síl a hľadanie spojencov – v Platajach, ktoré bez váhania podporili svojich susedov, ale i v Sparte, ktorá však mohla pomôcť – vzhľadom na náboženské predpisy – až o niečo neskôr.

Autor v súlade s požiadavkou viacerých vojenských odborníkov, ktorí tvrdia, že okrem oboch bojujúcich strán je pre poznanie prebiehajúceho konfliktu dôležité poznať aj krajinu, v ktorej sa daný konflikt odohral, podrobne opisuje prostredie maratónskej bitky. Vzhľadom na to, že od bitky pri Maratóne už uplynulo takmer 2500 rokov a územie stredného Grécka prešlo veľkými zmenami (či už pôsobením prírodných síl alebo človeka), Nicholas Sekunda rekonštruje vzhľad pôvodnej krajiny i pomocou údajov, ktoré zachovali niektorí bádatelia a cestovatelia z 18. a 19. storočia. Získané poznatky – poloha táborov oboch vojsk, močiare, zdroje pitnej vody, možnosť kotvenia početného perzského loďstva – konfrontuje s opisom priebehu bitky, pričom zároveň poukazuje na strategické i taktické možnosti vojsk pri Maratóne.

Záver hlavného historického výkladu sa venuje podrobnému opisu priebehu bitky, predovšetkým presuny a postup jednotlivých častí aténskeho vojska (rozmiestnenie a podiel jednotlivých fýl v boji), postup a ústup perzského vojska i jeho pokus prevkapiť rýchlou plavbou okolo mysu Súnion Athény útokom na ich prístav. Tomuto útoku však zabránili aténski velitelia, ktorí sa po ťažkom boji rýchlym presunom cez Attiku mohli opäť postaviť proti perzskému nebezpečenstvu. Výsledky boja pri Maratóne sa prejavili rozdielne na oboch stranách. Zatiaľ čo v Aténach sa rozhorel politický boj, ktorého obeťou sa napokon stal Miltiades (skončil po ťažkom obvinení a odsúdení na vysokú pokutu vo väzení, kde našiel aj smrť), v Perzii prehodnotili priebeh boja a pripravili sa na novú výpravu proti Grécku o desať rokov neskôr.

Zaujímavý je záver historického výkladu o bitke pri Maratóne. Autor pozýva záujemcov na prehliadku bojiska pri Maratóne a podrobne ho sprevádza nielen po miestach, kde sa bitka odohrávala, ale aj po súčasných pamiatkach, ktoré sa k bitke pri Maratóne viažu.

Hlavný výklad je doplnený na záver chronológiou udalostí, pričom – podľa možností –, sa uvádzajú deň po dni, prípadne mesiac po mesiaci dôležité okamihy tohto konfliktu.

Po historickom výklade nasledujú záverečné štyri strany, ktoré sú pomôckou pre čitateľa. Jednak sa uvádza zoznam historických diel, ktoré sa venujú dejinám bitky pri Maratóne, prípadne všeobecnejšie dejinám Grécka. Podľa osobných skúseností však môžeme napísať, že z týchto takmer štyridsať titulov anglickej literatúry nie je v našich knižniciach dostupné takmer nič. Pre českého čitateľa (a vzhľadom na dostupnosť českých kníh na Slovensku aj pre slovenského) je však uvedených deväť diel v češtine, ktoré majú blízko k problematike. Ani jedna z nich sa však nevenuje problematike tak podrobne, ako práca Nicholasa Sekunda. Pre českého čitateľa je takisto určený súpis antických prameňov, ktoré autor uvádza v texte. K všeobecným údajom sú uvedené údaje o českých prekladoch tých najvýznamnejších antických autorov (predovšetkým Hérodotos, Thukydidés, Xenofon, Plútarchos, Klemén Alexandrijský a ďalší).

Ako sme už uviedli, popri texte tvorí dôležitú súčasť diela aj 91 (!) obrázkov. Sú to fotogra-

fi archeologických nálezov (zbrane), umeleckých pamiatok (busty napr. Herodota, Aischina, sošky bohov), ale aj predmetov každodennej potreby (napr. ostraka s menami politikov, vypovedaných z Atén) či fotografie gréckej krajiny. Všetky fotografie doprevádza text, ktorý uvádza nielen to, aký predmet alebo námet je na fotografii, ale aj aký má vzťah k problematike. V týchto textoch sa nachádzajú dôležité doplnkové údaje k hlavnému textu a tvoria jeho integrálnu súčasť.

K ilustračnému materiálu patria aj mapky a rekonštrukcie. Sedem mapiek (z toho dve historické – z 19. storočia) približuje historickú krajinu starovekého sveta – plavbu Peržanov cez Kyklady, Peržania na Euboji, okolie Maratónu i súčasný stav maratónskej pláne. Pre čitateľa sú veľmi atraktívne a zaujímavé tri mapky „z vtáčej perspektívy“, ktoré približujú rozmiestnenie gréckeho a perzského vojska pred bitkou, priebeh bitky a záverečný útok Grékov na perzské lode. Na záver musíme spomenúť tri dvojstranové rekonštrukcie: aténsky posol pred spartskými eformi žiadajúci o pomoc, výjav z bitky medzi Grékmi a Peržanmi a napokon aténski vojaci po presune od Maratónu do Atén. Autorom ilustrácií je už spomínaný „spoluautor“ Richard Hook. Aj tieto rekonštrukčné ilustrácie autor historického výkladu využil na uvedenie množstva historických informácií na nasledujúcej strane, pričom sú názorne označené či už jednotlivé postavy alebo predmety, o ktorých sa píše (zbrane, ochranná zbroj).

Recenzovaný zväzok je výborným historickým dielom pre čitateľa, ktorý sa zaujíma o vojenské dejiny. Poskytuje všetky dôležité historické informácie, kvalitne spracované a podané živým, čitateľným slohom (k čomu prispeli aj prekladatelia – ing. Karel Lokaj a Martin Lokaj).

Ako sme už uviedli, vydavateľstvo Grada už vydalo asi päťdesiat zväzkov tejto edície. V tiráži sa uvádza, že v anglickom vydaní je zväzok o bitke pri Maratóni 109. zväzkom časti o vojenských výpravách. Ak by vydavateľstvo sprístupnilo všetky zväzky, čitateľ sa má na čo tešiť (ovšem, ak budú tak kvalitne spracované, ako tento zväzok).

Škoda len, že zväzky tejto edície sú v slovenských kníhkupectvách veľmi zriedkavé. Doteraz sme ich videli v Bratislave a Trnave len na pultoch troch predajní, takže ak záujemca o nich nevie, ťažko sa k nim dostane. Na webových stránkach vydavateľstva Grada je však pomerne rozsiahla informácia o už vydaných zväzkoch i možnosť objednať si jednotlivé zväzky.

Pavol Valachovič

DUBÁNEK, M. – LAKOSIL, J. – MINAŘÍK, P.: UTAJENÁ OBRANA ŽELEZNÉ OPONY.
Praha : Mladá fronta, 2008, 213 s.

Historické súvislosti, sprievodné javy a konkrétne problémy spojené so studenou vojnou, ako určujúcim fenoménom druhej polovice 20. storočia, priťahujú stále viac pozornost historikov či záujemcov o históriu. Sústreďujú sa predovšetkým na vojenskú problematiku a osobitne na tie otázky, ktoré v podmienkach bipolárne rozdeleného sveta boli zahalené do rúška „štátneho a vojenského tajomstva“. Jeho postupné strhávanie, umožnené „odkľatím“ tabuizovaných tém a otvorením väčšiny archívnych fondov vojenskej a ďalšej proveniencie po páde komunistických režimov v Európe na konci uvedeného storočia, odhaľuje odborníkom aj širokej verejnosti viaceré skutočnosti, o ktorých často nevedeli, respektíve málo vedeli aj samotní aktéri vtedajších udalostí a dejov.

Územie bývalého Československa sa nachádzalo v geograficky aj geopoliticky význam-

nom priestore, ktorý tvoril, okrem iného, súčasť tzv. nárazníkového pásma dvoch ideologicky znepriatelených mocenských a vojensko-politických blokov. Západné a juhozápadné úseky štátnej hranice Československa od Ašu po Bratislavu boli súčasťou tzv. železnej opony medzi „Východom“ a „Západom“. Z vojenského hľadiska predstavovali strategicky významné časti línie dotyku s potenciálnym „západným“ protivníkom, od polovice 50. rokov tzv. obrannej línie Varšavskej zmluvy, ktorá sa začínala na severozápade tzv. východonemeckou obrannou líniou, prechádzala územím Čiech a Moravy, časťou Slovenska a pokračovala na juhovýchode tzv. maďarskou obrannou líniou.

Pojem železná opona nebol len imaginárny. V rámci vytvárania a existencie uzatvoreného monolitného zoskupenia štátov pod kuratelou Moskvy, ako aj rinčania stále zdokonaľovaných zbraní, ktorých chladné hlavne sa mohli veľmi rýchlo zmeniť na horúce, vznikol systém železných, betónových i drôtených zátarás, signálnych stien a pozorovacích a strážnych veží. Podstatne silnejšiu a spoľahlivejšiu ochranu pred očakávaným útokom zo západu však mala poskytovať paralelne prebiehajúca bariéra opevnených objektov, ktorá tu vznikala za najvyššieho stupňa utajenia. Okrem využitia existujúcich opevnení z rokov 1935 – 1938, spojeného s ich opravou, úpravou a vybavením zbraňami a inou technikou, boli na hranici s „imperialistickým“ svetom v rokoch 1952 – 1964 vybudované tisícky nových opevnených objektov. Pohraničné opevnenia čs. armáda využívala v podstate až do konca minulého storočia a niektoré objekty spravuje dodnes Armáda Českej republiky. Z tohto dôvodu má celý rad informácií aj po zrútení sa železnej opony naďalej istý stupeň utajenia, čo nepochybne patrí medzi hlavné dôvody, prečo problematika povojnovej reaktívácie a výstavby opevnenia nebola doteraz bližšie skúmaná, zdokumentovaná a spracovaná.

Náročnú úlohu odstrániť spomenuté „biele miesto“ vo vojenských dejinách Československa v mantineloch existujúceho prístupu k archívnym materiálom sa podujala riešiť trojica autorov recenzovanej publikácie. Treba zdôrazniť, že z hľadiska svojho odborného zamerania a pracovného zaradenia, ako aj osobných záujmov, mala na to všetky predpoklady. Až na J. Lakosila ide o dlhoročných pracovníkov Vojenského historického archívu v Prahe, pričom všetkých spája blízky vzťah k dejinám československého vojenstva s dôrazom na históriu armády, vojenskej techniky a fortifikačných objektov. Dôkazom toho je aj ich publikačná činnosť a aktívna účasť v záujmových vojensko-historických združeniach. Ak si autori v publikácii za cieľ stanovili spracovať nie „*komplexní materiál, ale spíše studii, kterou snad budoucí badatelé doplní o nové poznatky*“ (s. 11), domnievam sa, že výsledok ich práce tento zámer podstatne prekročil.

Z hľadiska štruktúrovania práce autori zvolili tzv. dvojúrovňové tematické členenie problematiky. V dvanástich základných častiach (kapitolách?) vymedzili jej ťažiskové obsahové oblasti, ktoré rozoberajú formou dokumentovania a analýzy čiastkových problémov. Nesústreďujú sa pritom len na technickú stránku problematiky, ale aj na jej „ľudský“ rozmer, bez ktorého by opevnené objekty tvorili len mŕtve kopy betónu a železa. Za pozitívum považujem tiež naznačenie miesta a úloh pohraničného opevnenia vo vojnových plánoch čs. armády.

Prvú a druhú časť odborného textu autori venujú otázkam reaktívácie predvojnového opevnenia. Dokumentujú, že podľa predstáv velenia armády mala prebiehať súbežne s výstavbou nových objektov, pričom rámcový rozpočet na obnovu a výstavbu opevnenia z konca roka 1945 presahoval čiastku 11 miliárd korún, čo v podstate zodpovedalo nákladom vynaloženým v rokoch 1935 – 1938. Plány MNO počítali s rozdelením prác do dvoch etáp: v rokoch 1946 – 1950 sa predpokladala predovšetkým reaktívácia existujúceho opevnenia, na ktorú malo v rokoch 1951 – 1955 nadväzovať budovanie ďalších objektov. Kon-

cepcia ich výstavby zo začiatku vychádzala z tradičného predvojnového poňatia, ale zohľadňovala tiež nemecké i sovietske vojnové poznatky a skúsenosti. Autori publikácie sa ale sústreďujú predovšetkým na realitu opevňovacích prác, ktorá sa od plánov a koncepcií značne líšila. Slovenského čitateľa istotne zaujmú najmä časti venované obnove objektov stáleho ľahkého opevnenia na západnom Slovensku a stáleho ťažkého opevnenia na tzv. bratislavskom predmostí.

Ďalšie dve časti publikácie sledujú zmeny v poňatí výstavby pohraničného opevnenia po februári 1948, respektíve od roku 1950. V súvislosti s globálnou sovielizáciou spoločnosti a urýchlenným budovaním čs. armády podľa modelu Sovietskej armády sa presadili a pod dohľadom sovietskych vojenských poradcov aj realizovali sovietske zásady opevňovania. Znamenali odklon od ďalšieho budovania stáleho opevnenia v zmysle bojových objektov ľahkého a ťažkého opevnenia v kontexte predvojnovej koncepcie. Existujúce objekty sa mali ďalej využívať, ale hlavný dôraz sa kládol na výstavbu tzv. zosilneného poľného opevnenia. Na realizáciu opevňovacích plánov v rokoch 1951 – 1955 sa predpokladalo vyčleniť finančné prostriedky vo výške viac ako 73 miliónov korún. Autori publikácie v tejto súvislosti pomerne podrobne opisujú priebeh a výsledky budovania základných typov objektov zosilneného poľného opevnenia – pancierových guľometných stanovísk a pozorovateľní (s. 59-65), drevozemných objektov (s. 65-71), kameňobetónových objektov (s. 71-74) a najmä objektov zo železobetónových prefabrikátov, ktoré sa v československom pohraničí stavali v najväčšom počte. Typológii prefabrikátových objektov venujú dokonca samostatnú časť práce (s. 93-129).

Nasledujúce dve časti publikácie sa zaoberajú výzbrojou opevnených objektov (s. 131-150), od ručných zbraní po delostrelecké systémy, ako aj ich technickým vybavením (s. 153-166), kde autori sústreďujú pozornosť predovšetkým na ventilačné zariadenie, lafetáciu zbraní a optické vybavenie objektov. Ďalej prechádzajú na stručné dokumentovanie systému zátarás a prekážok, ktorý tvoril nedeliteľnú súčasť opevnenia, hlavne na západnej hranici Československa. Zdôrazňujú, že v zásade sa vo vývoji opierali o čs. predvojnové skúsenosti, doplnené o „inšpirácie“ z Nemecka, Fínska, Švédska, Belgicka a ZSSR (s. 169). Okrem výroby a inštalácie rôznych typov ihlanov či tzv. rozsocháčov spomínajú aj existenciu projektov protitankových priekop a stupňov, ale tiež plánov na umelé zaplavenie terénu a podobne.

Spomenutý ľudský „rozmer“ publikácii dáva časť o vojenských jednotkách určených na obsadenie opevnenia v prípade potreby. Autori konštatujú, že špeciálne jednotky typu hraničiarskych plukov z prvej republiky sa po vojne nevytvárali, a táto úloha pripadla hlavne peším (streleckým, motostreleckým) plukom dislokovaným v daných pohraničných oblastiach. Tie sa aj podieľali na budovaní, opravách a udržiavaní objektov. Výnimku tvorila 8. pevnostná (neskôr strelecká) brigáda, ktorá existovala v rokoch 1952 – 1955 a bola určená na obsadenie reaktivovaných objektov stáleho ľahkého opevnenia a novostavaných objektov zosilneného poľného opevnenia na čs.-rakúskej hranici v priestoroch južnej Moravy a západného Slovenska. Úlohu vytvoril tzv. obranný rajón poľného typu na západnom Slovensku mal 4. pevnostný prápor s veliteľstvom v Malackách.

Posledné dve časti publikácie autori venovali stručnému náčrtu vojnových plánov čs. armády v sledovanom období a nerealizovaným skúškam účinkov jadrových zbraní na staršie aj nové opevnené objekty. Veľmi zaujímavo tu približujú na jednej strane pokus velenia čs. armády získať súhlas sovietskej vojenskej generality s vykonaním skúšok odolnosti niektorých objektov a úkrytov, a na druhej strane jeho zamietnutie s odôvodnením, že ZSSR nemá s takouto problematikou dostatok skúseností. V závere práce sa autori sústredili na zhod-

notenie čs. pohraničného opevnenia po druhej svetovej vojne, a to najmä z hľadiska technického porovnania oboch pevnostných systémov, t. j. stáleho ľahkého opevnenia a objektov poľného opevnenia a v kontexte európskych fortifikácií. Dochádzajú k záveru, že cez všetky problémy sa podarilo „*při relativně malých finančných nákladech...připravit poměrně hodnotnou obrannou linii*“, ktorá by pre útočníka „*byla nepřijemnou záležitostí a zpomalila by jeho postup do vnitrozemí, ovšem za předpokladu, že by opevnění hájil dostatečný počet vojáků*“.

Po obsahovej stránke nie je možné publikácii vytknúť takmer žiadne podstatné nedostatky. Vhodne členený a pútavo písaný text s množstvom faktografických údajov je doplnený veľkým počtom unikátnych dobových i súčasných fotografií, veľmi kvalitne spracovanej výkresovej dokumentácie, máp a iných príloh. Prehlbujú komplexný pohľad na riešenú problematiku, dodávajú jej potrebný plastický charakter a súčasne zvyšujú príťažlivosť celej práce. Oceniť treba aj základný prehľad použitých prameňov a literatúry a resumé v nemeckom jazyku.

V kontexte faktograficky bohatého a presného spracovania textu je však na škodu veci, že autori viaceré riešené otázky nedotiahli do konca, respektíve nevenovali väčšiu pozornosť ich obsahovým detailom. Ako príklad možno uviesť „opomenutie“ dislokácie niektorých uvádzaných objektov predvojnového opevnenia, či vojenských zariadení, kde sa skladovala výzbroj predurčená na ich „oživenie“ (s. 43). Precizovať by sa žiadalo aj úvodnú vetu textu štvrtej časti publikácie, v ktorej sa dá ťažko súhlasiť s tvrdením, že február 1948 predstavoval v histórii Československa len „symbolický“ medzník (s. 59). Tak isto by bolo vhodné uvádzať celé mená sovietskych poradcov (s. 59, 195 a i.), najmä vtedy, keď sú už publikované v inej literatúre (pozri KAPLAN, K.: *Sovětské poradci v Československu 1949 – 1956*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 107-108). Pozorný a s vojenskou problematikou oboznámený čitateľ si tiež istotne položí otázku, prečo autori čiastočné uvoľnenie vojnovnej hystérie po smrti J. V. Stalina a skončení vojny v Kórei relativizujú použitím slovného obratu, že k nemu „zřejmě došlo“ (s. 86). Podobne bude zrejme rozmyšľať aj nad tým, prečo autori sústredili pozornosť len na prihraničné útvary čs. armády rozmiestnené v západných Čechách (s. 185-188) a neuviedli ich dislokáciu na južnej Morave a západnom Slovensku. Domnievam sa tiež, že čitateľa by nepochybne zaujímalo autorstvo jednotlivých častí textu, ktoré by mohlo byť spomenuté už v súvislosti so štruktúrou a obsahom publikácie (s. 7). Krátka a neprehľadná poznámka v časti, ktorá stručne charakterizuje jednotlivých autorov (s. 211), podľa môjho názoru nepostačuje.

Pri hodnotení publikácie treba tiež lútovať, že autori a korektori nevenovali väčšiu pozornosť formálnej stránke textu, v ktorom je nemalý počet chýb a preklepov, či „rozkolísaných“ terminologických pojmov. Spomeniem z nich aspoň rôznu formu písania generálskych hodností, kde sa na jednom mieste uvádzajú v skratke (napríklad brig. gen. Ing. Jan Čermák – s. 15) a na inom v celom znení (napríklad generálplukovník Václav Kratochvíl – s. 101).

Uvedené pripomienky nemajú podstatný vplyv na celkovo vysokú odbornú úroveň a kvalitné grafické spracovanie publikácie. Pri jej koncipovaní autori položili dôraz predovšetkým na využitie odtajnených pramenných materiálov, uložených vo Vojenskom ústrednom archíve – Vojenskom historickom archíve v Prahe, a zohľadnili aj výsledky vlastného prieskumu dostupných objektov v teréne. Atraktívnosť publikácie spočíva tiež v chronologickej nadväznosti riešenej problematiky na už existujúce práce o výstavbe čs. pohraničného opevnenia v 30. rokoch minulého storočia. Tým v podstate uzatvára jeho „živé“ osudy a ponecháva priestor na skúmanie stavu a využitie jednotlivých opevnených objektov ako

historických pamätníkov čias poznačených nebezpečenstvom vojnového konfliktu. Publikácia má všetky predpoklady na to, aby sa dostala do povedomia nielen vojenských historikov, ale aj širšieho okruhu záujemcov o dejiny československého vojenstva.

Jan Štaigl

SORBY, K. ml.: *ARABI, ISLAM A VÝZVY MODERNEJ DOBY*. Bratislava : Slovak Academic Press 2007, 234 s.

Blízky východ je v súčasnosti veľmi často spomínaná časť sveta. Je to najmä v súvislosti s hrozbami, ktoré akoby tento región vnášal do nášho života. Skúmanie týchto hrozieb nie je predmetom tejto práce, ide skôr o istú sondu do nedávnej histórie, keď sa formovala súčasná arabská spoločnosť. Arabský ľud (národ) historici približovali počas dlhých storočí islámskych dejín väčšinou ako súčasť veľkej islamskej občiny. Reálne kontúry sekulárneho pohľadu na národ sa začali kryštalizovať až na prelome 19. a 20. storočia. Rozhodujúci impulz prišiel v poslednej fáze rozkladu Osmanského impéria. Najprv vo forme reakcie na dianie na Balkáne, neskôr i v centrálnej časti ríše. Takto sa postupne sformoval arabský nacionalizmus hlavne ako reakcia na nacionalizmus turecký (panturkizmus), ktorý neskôr prerástol do panarabizmu.

Autor v práci rozoberá, prečo bol nacionalizmus až do roku 1967 najpopulárnejšou politickou ideológiou na Blízkom východe. Vonkajšie faktory, ktoré ho formovali, sú dostatočne známe. Zrážka Blízkeho východu so slobodnejšou a mocnejšou západnou civilizáciou donútila jeho národy pokúsiť sa odhaliť nanovo vlastnú identitu a poskytla dôvod na hľadanie účinných prostriedkov na zachovanie alebo znovuzískanie svojej integrity a súdržnosti. Tak osmanská nadvláda, ako aj západný imperializmus, urýchlili rast nacionalizmu vo väčšine krajín Blízkeho východu, pridali mu na intenzite a sformovali mnoho jeho politických úloh. Hoci časť blízkovýchodného prostredia, dokonca niektoré jeho hlavné cesty k národnému sebaobjaveniu a sebauplatneniu, sa tvorili v interakcii s vplyvmi zo zahraničia, musel ľud tohto regiónu nakoniec svoju cestu nájsť sám. Vysoko selektívna pamäť islamu a každého miestneho kultúrneho dedičstva je tiež časťou súčasného nacionalizmu. Tieto tradície však nemôžu definovať jadro arabského nacionalizmu, lebo patria do prednacionalistického obdobia. Na to, aby sme pochopili úlohu a význam nacionalizmu a panarabizmu v tejto oblasti, musíme hľadať jeho korene.

Autor zastáva názor, že nacionalizmus je základným politickým prejavom spoločenských zmien na Blízkom východe. Nacionalisti (národovci) existovali preto, lebo tu prebiehali spoločenské zmeny, a tak základným problémom, ktorému čelili, nebol nacionalizmus, ale spoločenská zmena. Tento rámec pre analýzu je relevantný nielen pre Blízky východ, ale aj pre iné oblasti, tak západné, ako aj ďalšie regióny.

Vo vývoji spoločnosti vždy existoval pocit spolupatričnosti s komunitou, dokonca hrdosť na ňu. Spoločný pôvod, kultúra a náboženstvo slúžili v minulosti na stmelovanie ľudí. Spoločný jazyk, kultúra, prostredie, náboženstvo alebo rasa zostávajú najbežnejšími kritériami na definovanie atribútov národa. Avšak, keď sa pozornejšie prizrieme iba na krajiny severnej Afriky od Egypta po Maroko, tak tieto kritériá sa nám javia ako takmer irelevantné. Hoci veľká väčšina ľudu v každom z piatich území sú kultúrou a jazykom – Arabi, a náboženstvom muslimovia naďalej žijú ako päť odlišných národov v rámci hraníc, ktoré možno s výnimkou Egypta majú len malý zemepisný alebo historický význam. Národné záuj-

my, a nie kultúra, jazyk alebo náboženstvo rozhodnú, či sa v budúcnosti zjednotia alebo zostanú oddelené.

Pri pohľade na nacionalizmus v podmienkach arabského a islamského sveta autor upozorňuje na isté zvláštnosti. Ide napr. o spojenie štátu a národa, keďže štát ako zákonná administratívna jednotka, nikdy nebol na Blízkom východe dostatočne stabilný a efektívny, aby vyvolal u obyvateľstva nejakú lojalitu. Egypt bol štátom odkedy bola táto inštitúcia zavedená, ale zistil, že je národom len pred necelým storočím. Tak ako v iných štátoch arabskej Afriky, národné uvedomenie dosiahlo vrchol v čase, keď krajina ešte nemala nezávislú vládu. Ani v návrate k minulej sláve ľudu nemožno vždy hľadať korene nacionalizmu v prípade Alžírska, neexistuje Alžírsko, ktoré by mohlo byť znova objavené. Tento objekt krvavej národnooslobodzovacej vojny neexistoval, pokiaľ ho cudzí národ nesformoval a nezjednotil a nedal Alžírčanom po roku 1848 ich prvé storočie dejín ako osobitého ľudu. Nikde neboli hlavní nacionalistickí vodcovia charakteristickými predstaviteľmi tradičnej kultúry. Autor argumentuje, že ani silné nacionalistické hnutie nie je vždy podmienkou na získanie nezávislosti, ale skôr súperenie veľmocí, ako vidíme na príklade Líbye, ktorá by sotva bola tak rýchlo nezávislá, keby jej nezávislosť nebola poskytla OSN. Sledujúc tieto očividné nezrovnalosti, Európania dochádzali k záveru, že arabský nacionalizmus, t. j. panarabizmus, je fikcia, zatiaľ čo obyvatelia Blízkeho východu dochádzali k záveru, že nacionalizmus aj keď v rozličnom šate, tu bol neprestajne.

V druhej polovici 19. storočia, v období najväčšej koloniálnej expanzie Západu, sa modernou politickou ideológiou stal panislamizmus. K nemu sa prikláňali mnohí muslimskí intelektuáli, hlavne tureckí, v snahe zachrániť Osmanskú ríšu pred hroziacim zánikom. Panislamisti zdôrazňovali postavenie sultána ako kalifa všetkých muslimov, ktorému sú všetci veriaci povinní zachovať vernosť a poslušnosť. Po páde Osmanskej ríše a po jej rozdelení utrpeli panislamistické ideály porážku.

Paralelne s vývojom islamskeho reformizmu a panislamizmu sa v arabskom myslení s ťažkosťami, ale nezadržateľne presadzoval aj prúd sekulárneho nacionalizmu, odrážajúceho vznik a nárast arabskej národnej buržoázie. Aj jeho priekopníci vyšli z kultúrneho a ideového podhubia islamu a boli ním ovplyvnení. Aj ich viedli neúspechy islamských krajín v boji s kolonializmom ku kritickému prehodnocovaniu vlastnej spoločnosti a kultúry. Cestu k náprave však videli hlavne v oddelení islamu od svetskej moci.

Vznik panarabizmu alebo arabského nacionalizmu, je fenomén ovplyvnený mnohými faktormi. Jeho rozvoj znamenal nastolenie pojmov národ a národný štát, ktoré boli v protiklade tak s islamským univerzalizmom ako aj s panislamizmom. Panarabizmus je ideológia, ktorá hlása myšlienku jednoty Arabov. Prvé prejavy sekularizmu sa prejavovali už v prvej polovici 19. storočia, ale obdobie klasického panarabizmu sa začína až na konci 19. storočia. Prenikanie Európanov a európskych koncepcií do Egypta a na Blízky východ, rozpad Osmanskej ríše, prvá svetová vojna, rast sionizmu – to všetko, ako aj ďalšie faktory, pomáhali formovať a oživovať politické uvedomenie Arabov. Tieto – väčšinou vonkajšie faktory – sa dostali do konfrontácie s latentnou hrdosťou Arabov na ich historické, islamské dedičstvo. Fakt, že na konci prvej svetovej vojny sa väčšia časť arabského sveta dostala pod nejakú formu európskej kolonizácie, len prehlboval protirečenia a zdôrazňoval prvky odcudzenia a separácie.

Porážka Osmanskej ríše v prvej svetovej vojne mala za následok rozdelenie a okupáciu väčšiny jej arabských provincií. Sýria, Libanon, Irak, Zajordánsko a Palestína sa dostali do koloniálnej závislosti, ktorú mierová konferencia vznešene nazvala mandátnou správou. Tá-

to okupácia rozložila osmanský systém, ktorým boli arabské provincie spravované z jedného centra, a z toho vyplývajúce politické rozdelenie viedlo k zahmleniu nejasnej koncepcie arabského štátu, ktorá vznikla počas vojny. Navyše, nešlo iba o zničenie svetskej moci Osmanskej ríše, boli prerušené aj náboženské väzby, ktoré spájali muslimskú väčšinu Arabov k osmanskému sultánovi-kalifovi, keď Mustafa Kemal Atatürk v roku 1924 zrušil kalifát.

Arabská odozva na túto situáciu nabrala niekoľko smerov. Niektorí boli toho názoru, že arabskú identitu treba naďalej vyjadrovať v širokých islamských termínoch a snažiť sa o oživenie prísne arabského kalifátu. V povojnovom desaťročí sa zišlo niekoľko všeobecných islamských kongresov v Káhire, Mekke a Jeruzaleme, potvrdzujúcich naliehavú nutnosť existencie kalifátu a potrebu jeho obnovenia v arabských rukách. Iní arabskí intelektuáli a politickí vodcovia vyjadrovali, s rozličným stupňom dôrazu na islamské a kresťanské väzky, svoju lojalitu k osobitnému dedičstvu svojho vlastného regiónu. Týmto spôsobom sa vynorilo fenické dedičstvo v Libanone a Sýrii, faraónske dedičstvo v Egypte atď. Všetky hrozili posilniť zvonka vnútené rozdelenie tým, že zakladali lojalitu k špecifickému územiu na úkor širšej arabskej jednoty. Ďalší arabskí myslitelia začali rozvíjať myšlienku, že Arabi tvoria národ, a preto musí byť položený nový základ sekulárnej lojality voči tomuto národu. Nahradenie až dovtedy prijímanej náboženskej solidarity cudzou koncepciou sekulárneho národa znamenalo významnú inováciu v arabskom myslení.

Počas emancipačného procesu v Osmanskej ríši a neskôr proti britsko-francúzskej koloniálnej nadvláde hral arabský nacionalizmus pokrokovú úlohu. Poskytoval *westernizovaným* intelektuálom, ktorí sa odcudzili vlastným spoločnostiam, novú identitu. V postkoloniálnom období však nacionalizmus degeneroval na ideológiu, ktorá slúžila na maskovanie existujúcich spoločenských protirečení a nedostatkov. Vo vývoji arabského nacionalizmu bolo obdobie po druhej svetovej vojne charakterizované zložitým procesom sekularizácie a konsolidácie regionálneho nacionalizmu. Korene rozličných typov regionálneho a teritoriálneho nacionalizmu zosilneli a niektoré arabské krajiny prevzali spoločensko-ekonomické zásady socializmu. Politická nezávislosť a suverenita arabských štátov s celou administratívou a štátnym aparátom nutne zdôrazňovali a upevňovali regionálny nacionalizmus. Vývoj sociálno-revolučného hnutia od konca 60. rokov ukazuje krízu arabského národného hnutia a naznačuje, že panarabský nacionalizmus je na ústupe.

Hoci Lige arabských štátov sa nepodarilo vytvoriť federáciu arabských štátov a aj viaceré pokusy o zjednotenie, ktoré sa uskutočnili, buď stroskotali, alebo netrvali dlho, predsa sa v prvom povojnovom desaťročí udržiaval ideál arabskej jednoty. V tom období arabské národné hnutie vyvíjalo horúčkovité úsilie, aby nahradilo koncepciu muslimsko-arabskej *ummy* koncepciou arabského národa, ktorá spája v sebe nielen arabský nacionalizmus, ale aj arabskú jednotu. Mnohými svojimi prívržencami bol považovaný za štít a ochranu proti imperializmu a nástroj víťazstva nad Izraelom. Považovali ho aj za emancipačné hnutie – politické, sociálne a dokonca náboženské – proti politickému zasahovaniu západných mocností, proti feudálnemu duchu a mentalite v domorodých spoločnostiach a proti náboženskej väzbe, ktorá bola rozhodujúcim faktorom všetkých politických koncepcií v muslimských krajinách. Slúžil aj ako východisko pre arabské zjednotenie: jeho panarabská výzva pripomína hnutia panslavizmu a pangermanizmu v 19. storočí.

Prevrat Slobodných dôstojníkov v Egypte 23. júla 1952 znamenal zvrat v dejinách arabského nacionalizmu. Na jednej strane ukončil miestny egyptský nacionalizmus a na druhej strane panarabizmus kráľov. Rok 1952 bol začiatkom panarabského populizmu, novej etapy v histórii arabského nacionalizmu. Ľud sám, a už viac nie králi, bol vyhlasovaný za suveréna národa. Panarabské výzvy prichádzajúce z Káhiry padali u Arabov na úrodnú pôdu.

Populistický nacionalizmus, ktorý sa personifikoval s egyptským prezidentom Džamálom ʿAbdannācirom, (Násirom) bol však najkratším obdobím v histórii arabského nacionalizmu a bol ukončený po drvinej porážke v júrovej vojne 1967. *Násirizmus* ako populistická odroda panarabského nacionalizmu, nebol iba výrazom posunu od kráľov k ľudu ako ohniska legitimacy. *Násirizmus* bol tiež modelom rozvoja. *Násirovský* experiment bol neúspešný z dvoch dôvodov: štrukturálnej obmedzenosti a nedostatočnej výkonnosti a plánovania.

Situácia v arabskom svete v polovici 60. rokov 20. storočia bola veľmi nestabilná. Mimo-riadne ju ďalej skomplikovala blesková vojna, ktorú rozpútal Izrael a skončila sa drvinou porážkou Arabov. Začalo sa obdobie mučivej sebakritiky, ktorej krátke obdobie sa skončilo nástupom politického islamu.

Panarabizmus bola predstava založená na skutočnosti spoločného tradičného kultúrneho dedičstva Arabov premietnutá do nového modelu národného štátu. Drviná porážka v júni 1967 bola pre túto predstavu zničujúca. Mýtus môže byť odstránený osvietenosťou. Avšak mýtus arabského národa bol nahradený iným mýtom: je to mýtus islamského univerzalizmu, ktorého nároky sú nezlučiteľné so štrukturálnymi realitami súčasného sveta národných štátov. Tento nový mýtus je založený na oživej idei celosvetovej muslimskej komunity spojenj s koncepciou teokratického štátu. To znova oživuje klasické delenie sveta na muslimskú a nemuslimskú časť, delenie, ktorému chýba akákoľvek reálna protiváha v modernom svete národných štátov.

Myšlienka veľkého úplného arabského štátu rozprestierajúceho sa od Atlantického oceánu po Perzský záliv sa v súčasnosti zdá snom alebo politickou utópiou, aj keď treba priznať, že úvahy o štátnom útve podobajúcom sa Európskej únii existujú. Tento sen je však menej iluzórny, ako ten o univerzálnej islamskej jednote. Jednako skutočné prekážky založené na štrukturálnych zábranách, ako aj na neexistencii reálneho politického akčného programu na jeho vytvorenie, robia uskutočnenie toho sna veľmi vzdialeným.

Mnohé udalosti, ktorých svedkami sme dnes, či už je to dianie v Palestíne, Iraku, alebo v Libanone, majú svoje korene práve v období, ktoré autor rozoberá v svojej práci. Na jednej strane zbierame trpké ovocie nešetrnej veľmocenskej politiky, na strane druhej sa snažíme pochopiť arabskú mentalitu. Arabskí politici sa často odvolávajú na udalosti z tohto obdobia, a tak možno právom predpokladať, že práca Karola Sorbyho ml. poskytne dostatok materiálu na nájdenie potrebných odpovedí. Bohatá heuristická základňa pozostávajúca z arabských i cudzojazyčných prameňov dáva záruku objektívneho a plastického obrazu. Autorova knižka bude hodnotným príspevkom do nevelkej zbierky literatúry k danej problematike v českom a slovenskom jazyku.

Valerián Bystrický

SEGEV, T.: 1967: ISRAEL, THE WAR AND THE YEAR THAT TRANSFORMED THE MIDDLE EAST. London : ABACUS 2007, 822 s.

Tretia arabsko-izraelská vojna z roku 1967 zaujíma medzi ostatnými blízkovýchodnými konfliktmi významné miesto, pretože nielenže zmenila pomer síl v celom regióne, ale jej následky sú stále citelné v celosvetovom meradle až do dnešných dní. Jedno z najspektakulárnejších vojenských víťazstiev v dejinách poznamenalo všetky spoločenské vrstvy štátov angažovaných vo vojne a zanechalo hlboké stopy v ich vnímaní každodennej reality. Niektoré vojnové zmeny sa prejavili ihneď a niektoré sa zviditeľnili až v rámci postupného procesu. Postihnúť v plnosti všetky nuansy a odtienky tohto procesu sa podujal izraelský

historik a žurnalista Tom Segev v svojej poslednej knihe *1967: Izrael, vojna a rok, ktoré zmenili Blízky východ*. Tento historik patrí ku škole ľavicovo orientovaných „nových historikov“, ktorí skúmajú kľúčové obdobia štátu Izrael, pričom prezentujú verejnosti nové, od oficiálnej izraelskej historiografie a štátnej propagandy odlišné, často kritické pohľady. Svoje argumenty podopierajú solidným štúdiom odtajnených oficiálnych dokumentov z izraelských štátnych archívov. Podobný postup môže čitateľ vysledovať aj v tejto knihe.

Bolo by možné dospieť k názoru, že v prípade šesť dní trvajúcej vojny, bude výsledná kniha pomerne nevelkého rozsahu venovaná hlavne operáciám izraelskej armády, keďže samotné bojové operácie trvali relatívne krátko a vyústili do jednoznačného víťazstva. Opak je však pravdou – kniha Toma Segeva má rozsah presahujúci osemsto strán textu, a najmä, nezaobrá sa *a priori* vojenským dianím. Autor si vytýčil oveľa zložitejšiu cestu a snaží sa čitateľa doviesť k chápaniu vojny cez sociologicky a politologicky zameranú analýzu izraelskej spoločnosti pred vypuknutím vojny a po jej skončení – cez ich vzájomné kontrastné porovnanie. Opis vojny, taktiež vykreslený autorom pomocou kontrastného porovnania vnímania udalostí v najvyšších kruhoch izraelskej vlády armády a vnímania tých istých udalostí jednoduchými Izraelčanmi, ktorých tu reprezentujú spomienky vojaka Jehošua Bar-Dayana, zaberá len veľmi málo celkového textu a vyznieva ako rýchle a nie veľmi dôležité intermezzo celého výkladu.

Preto aj text celej knihy neustále osciluje medzi pohľadmi s rozličným zaostrením, chvíľami autor sleduje osudy jednotlivých „obyčajných“ ľudí v každodennom živote, a vzápätí hneď zmení uhol pohľadu a tiež zaostrenie a čitateľ sa ocitá v kancelárii prvého ministra Leviho Eškola, v Bielom dome vo Washingtone, alebo na veliteľstve izraelskej armády u náčelníka generálneho štábu Jicchaka Rabina, čiže všade tam, kde sa práve deje niečo dôležité, čo bude mať dopad na vojnu a čo bude formujúce na udalosti po nej. S časovým rozmerom autor obdobne narába v súlade so svojimi zámermi, hlavné udalosti síce po sebe nasledujú v chronologickom poradí, avšak v rámci výkladu čitateľ narazí na množstvo časových „skokov“ dopredu aj dozadu. Výsledkom je text, ktorý je pre čitateľa pomerne náročný, a vyžaduje si celkové jeho sústredenie a pozornosť, zároveň však obsahuje „oddychové“ pasáže, ktoré však v sebe takisto skrývajú malý kúsok celkového obrazu. K umocneniu svojej výpovede autor tiež využíva kombináciu emocionálne pôsobiacich opisov a svedectiev rôznych osôb, spoločne so suchou rečou faktov a štatistík priamo vytiahnutých z izraelských archívov, alebo sociologických prieskumov tej doby.

Text knihy sa člení na štyri nerovnako rozsiahle časti s dvadsiatimi štyrmi kapitolami. V prvej časti nazvanej *Medzi Rishon Lezion a Manhattanom* sa Tom Segev snaží čitateľovi priblížiť štát Izrael v období poldruha roka pred vypuknutím šesťdňovej vojny. V prvej kapitole „*Sussitine dni*“ poukazuje na završenie obdobia rastu a prosperity, ktoré boli vlastné izraelskej spoločnosti v priebehu 60. rokov. V priebehu desiatich rokov od skončenia suezskej vojny v roku 1956 zaznamenalo izraelské hospodárstvo pozoruhodný rozmach, prekvalifikoval domáci automobilový priemysel (automobil značky Sussita), mnoho rodín si mohlo dovoliť vlastniť telefón a takisto si v zahraničí kúpilo televízory v očakávaní skorého začatia izraelského televízneho vysielania. Na začiatku roka 1966 však na povrch náhle vystúpili známky blížiacej sa hospodárskej krízy a ekonomická recesia začala ovládať mysle všetkých Izraelčanov, aj keď jej reálny dopad na rôzne spoločenské vrstvy bol odlišný.

Túto tézu autor rozvíja v druhej kapitole nazvanej príznačne „*Iní ľudia*“, kde poukazuje na rozpory medzi menej početnou aškenázskou elitou s jej európsky orientovanou kultúrou a hovoriacou okrem hebrejčiny ruštinou alebo jazykom jiddiš, a početnejšími Mizrahim, t. j. sefardskými Židmi, ktorí pochádzali z rôznych kútov arabského a orientálneho sveta,

a ich materskou rečou bola arabčina. Príchod recesie tieto rozpory iba prehľbil a spätne zvyšoval pocit napätia a zmätku. Takisto sa autor venuje aj problému izraelských Arabov a konštatuje, že v izraelskej spoločnosti predstavovali občanov najnižšej kategórie. Ďalej si všima rozpory v rámci izraelskej spoločnosti vyplývajúce z náboženského presvedčenia a podáva obraz celej škály možných náboženských postojov, od sekulárnych a socialisticky orientovaných Aškenázov (medzi nimi aj obyvateľov známych poľnohospodárskych osád – kibucov), cez zbožných Mizrahim, až po ultraortodoxné židovské komunity zoskupené okolo náboženských škôl – ješív. Ako sa ekonomická kríza zhoršovala, spôsobila, že vo verejnosti zosilnel tlak po silnom vodcovi a do popredia znovu vystúpil permanentný spor medzi Davidom Ben-Gurionom a jeho nástupcom na poste premiéra – Levi Eškolom. Domáca kríza rovnako spôsobovala snahu izraelských predstaviteľov získať od USA konkrétnejšie záruky bezpečnosti a pri tejto príležitosti autor opisuje povahu oficiálnych aj neoficiálnych vzťahov medzi izraelskou a americkou vládou na čele s prezidentom Lyndonom B. Johnsonom.

Tak ako sa prvá časť venuje vnútorným pomerom v štáte Izrael, druhá časť *Medzi Izraelom a Palestínou* ponúka obraz zahraničnopolitickej situácie židovského štátu v priebehu roka a pol pred začiatkom vojny. V tretej kapitole *Mapy a sny* autor začína opisom vzrastu teroristických akcií na izraelskom území, ktoré viedli k ráznej protiakcii izraelskej armády proti palestínskym fidajinom operujúcim z jordánskej dediny Samua. Potom sa zaoberá problémom rozdeleného Jeruzalema, ktorý Izraelčania považovali za svoje hlavné mesto a túžobne očakávali moment, keď sa budú môcť vrátiť do západnej časti mesta obsadenej od roku 1949 jordánskymi jednotkami. Poukazuje pritom na tendencie, ktoré boli prítomné medzi ľuďmi z ulice, v sionistických mládežníckych organizáciách, ako aj medzi izraelskými politikmi a vysokými vojenskými predstaviteľmi, pripúšťajúce budúce snahy o pozmenenie „zelenej línie“ a o eventuálne znovuzjednotenie mesta a získanie ďalších palestínskych území. Zároveň však poznamenáva, že pred rokom 1967 nikto z vysokých izraelských predstaviteľov neuvažoval o okupácii Západného brehu, ktorý vtedy patril Jordánsku.

Štvrtá kapitola *Sýrsky syndróm* je celá venovaná stupňovaniu krízy vo vzťahoch so Sýriou, ktorá pred rokom 1967 výdatne podporovala palestínske teroristické hnutie, a na ktorej území vznikla aj známa organizácia Fatah. Navyše, sýrske vojenské velenie odpovedalo na izraelské pokusy (oprávnené, aj neoprávnené) hospodársky využívať pôdu v pohraničnom pásme delostreleckou palbou na izraelské traktory a prilahlé osady. Spomínaný tlak verejnosti na izraelskú vládu a na izraelského premiéra Eškola sa prejavil aj tu, keďže sa objavovali názory na ráznejšiu reakciu na sýrske vojenské akcie. Z tohto hľadiska je možné zostrelenie 6 sýrskych lietadiel MiG-2 na začiatku apríla 1967, ako výraz odhodlania izraelskej vlády dokázať svoju zvýšenú tvrdosť voči Sýrčanom, verejnosti. Začiatok mája sa niesol v znamení priprav 19. výročia nezávislosti Izraela, ktoré boli tradične sprevádzané vojenskou prehliadkou izraelských ozbrojených síl. Autor tu poukazuje na skutočnosť, že možno práve vojenská prehliadka (hoci bola svojím rozsahom pomerne skromná) usporiadaná vo východnom Jeruzaleme, mohla prispieť k eskalácii napätia so Sýriou a pripraviť pôdu pre vypuknutie vojny.

Tretia časť nazvaná *Štyridsať dní vojaka Jehošuu Bar-Dayana* je venovaná udalostiam, ktoré predchádzali vojne z roku 1967, a ktoré ovplyvňovali eskaláciu napätia v Izraeli aj mimo neho. Začína opatreniami izraelskej vlády, postupným povolávaním záložníkov a mobilizáciou izraelskej armády. V piatej kapitole *Tri týždne do vojny: Čo chce Násir?* detailne zaznamenáva a analyzuje rôzne postoje a reakcie popredných izraelských politikov, ktoré sa začali množiť najmä po odvolaní mierových jednotiek UNEF zo Sinaja a zatvorení Tiranskej úžiny egyptským prezidentom Gamálom Abd-an Násirom. Izraelská vláda obviňovala zo stupňo-

vania napätia Sovietsky Zväz, avšak niektorí opoziční izraelskí politici, a tiež aj Moše Dajan, obviňovali Eškola z priestrej protiarabskej rétoriky a postojov, ktoré v ich ponímaní vyvolali krízovú situáciu. Napätie izraelských špičiek zhoršovalo aj psychické zrútenie náčelníka generálneho štábu Jicchaka Rabina.

V nasledujúcich dvoch kapitolách *Jedenásť dní do vojny: Noahov otec čaká a Desť dní do vojny: Čo chce Amerika?* Segev opisuje rôzne reakcie izraelskej spoločnosti, ktorá tvárou v tvár blížiacej sa vojne začala prepadávať ešte väčšej depresii a pripravovala sa na najhoršie. Izraelskí predstavitelia sa obracali oficiálnymi aj neoficiálnymi kanálmi na Biely dom, aby USA zakročili a donútili Násira znovu otvoriť Tiranskú úžinu, ako aj získali dodávky moderných zbraňových systémov do Izraela na posilnenie jeho obranyschopnosti. Oficiálny postoj USA mal zistiť minister zahraničných vecí Abba Eban počas svojej „bleskovej“ návštevy vo Washingtone 25. mája 1967. Zaujímavé v tomto ohľade sú autorove detailné informácie o pozadí domácej izraelskej politickej scény, zmietanej na jednej strane medzi požiadavkou okamžitého preventívneho útoku a na strane druhej o nutnosti vyčkať na stanovisko USA, o pôsobení Davida Ben-Guriona, Menachema Begina a o Dajanovej žiadosti o znovuvstúpenie do izraelskej armády.

Opisu zhoršujúcej sa morálky izraelského obyvateľstva sa autor venuje opäť v ôsmej kapitole *Deväť dní do vojny: Strašná situácia*. Pozorne monitoruje rôzne vrstvy izraelskej spoločnosti a ich reakcie na narastajúcu hrozbu zo strany Egypta, ktorá navyše vyvolala novú vlnu strachu z činov Arabov, žijúcich na území Izraela. Násir bol v tých dňoch prirovnávaný Izraelčanmi k Adolfovi Hitlerovi a všetci sa zmierovali s pochmúrnou predstavou, že ich život speje k druhému, konečnému holokaustu. Na ilustráciu Segev neváhal citovať zo súkromnej korešpondencie obyvateľov Izraela s príbuznými žijúcimi v zahraničí, poväčšine v USA. Takisto ukazuje, že dôvera v Eškolovu vládu klesala, a že Izraelčania svoje nádeje na záchranu sústredili najmä na armádu.

V kapitolách *Týždeň do vojny: Vzbura generálov* a *Päť dní do vojny: Vypudenie* autor analyzuje postoje armády v tejto kríze a pýta sa, do akej miery bola dôvera izraelskej verejnosti zaslúžená. Ukazuje, ako týždeň pred vypuknutím vojny izraelskí generáli (Ješajahu Gaviš, Ezer Weizman, Ariel Šaron, Avraham Yaffe, a iní) vyvíjali sústredený nátlak na vládu, aby už konečne dala súhlas na preventívny útok proti Egyptu, a to aj bez súhlasu a podpory zo strany USA. Tento nátlak na seba bral podobu emocionálne podfarbených osobných útokov voči premiérovi Eškolovi a dokazuje, že izraelskí generáli už v tom čase nehľadali cesty ako sa vojne vyhnúť, ba práve naopak. Situáciu zhoršila správa, že 30. mája jordánsky kráľ Husajn uzavrel v Káhire s Násirom obranný pakt, a tým sa otvorene postavil na stranu protiizraelskej kolície arabských štátov. A tak, hoci izraelská vláda na čele s Eškolom nátlaku odolala, generáli sa vzápätí spojili s opozičnými politickými silami (strana Rafi – Ben – Gurion, strana Herut – Begin). Došlo k presadzovaniu požiadavky, aby v predvečer vojny Izraelu vládla vláda reprezentujúca všetky (teda aj opozičné) politické kruhy. A navyše, aby Eškol odstúpil z funkcie premiéra, poprípade, aby menoval niekoho (do úvahy prichádzali napríklad Jigal Allon a Moše Dajan) na post ministra obrany, ktorý zastával v spojení s funkciou predsedu vlády. Nakoniec Eškol musel tlaku ustúpiť a na post ministra obrany nastúpil Moše Dajan. Táto udalosť ukončila obdobie „civilnej vojny“ v izraelských vládných kruhoch a po viacerých dňoch narastajúcej depresie prispela k pozdvihnutiu morálky obyvateľstva.

Jedenásta kapitola *Tri dni do vojny: Rozhodnutie* obsahuje opis konania novej vlády národnej jednoty, ako aj posledných diplomatických aktivít vedených s cieľom konečne zaistiť podporu USA. Ministri aj generáli boli jasne rozdelení na dva tábory, jedni žiadali okamžité zaútočiť, a druhí stále čakali na rozhodnutie Bieleho domu. Rozuzlenie priniesol návrat

plukovníka Meira Amita, šéfa Mossadu, ktorý potvrdil, že Američania nakoniec dali Izraelu „zelené svetlo“ na jeho preventívny úder proti Egyptu. 4. júna 1967 vláda na čele s Eškolom poverila generálov jeho realizáciou. Segev na základe zistených skutočností tvrdí, že bezprostredné vojenské nebezpečenstvo Izraelu nehrozilo, a že hlavným dôvodom vlády pri tomto rozhodnutí bol strach, že ak bude Izrael s útokom vyčkávať ešte niekoľko dní, vojenská situácia bude menej priaznivá a vyústi do zvýšených strát na životoch v radoch izraelskej armády a letectva.

Opis vojny sa nachádza v kapitolách 12 až 15 (*Deň prvý, Deň druhý, Deň tretí, Posledné dni*), a ako už bolo spomínané vyššie, čitateľ v ňom nájde len minimálny opis vojenských operácií izraelskej armády a jej protivníkov. Autor kladie dôraz na atmosféru, akú dlho očakávané vypuknutie vojny spôsobilo, a na reakcie jednoduchých ľudí, vojakov v prvej línii, generálov a členov izraelskej vlády na vývoj situácie na bojiskách a na spektakulárne víťazstvá, ktoré armáda začínala dosahovať už od prvých hodín konfliktu. Lhké a rýchle úspechy izraelských zbraní mali vážne dôsledky na politické rozhodnutia. Tak sa napríklad stalo, že hoci pred vojnou Moše Dajan opakovane vyhlasoval, že Izrael nebude okupovať pásмо Gazy, po prelomení egyptských pozícií dovolil izraelským jednotkám jeho obsadenie, ktoré sa neskôr ukázalo ako trvalé. Podobne to bolo aj v prípade východnej (jordánskej) časti Jeruzalema a Západného brehu. Spočiatku izraelská armáda reagovala len na jordánske ostreľovanie opätovaním palby. Jicchak Rabin spočiatku nedovolil generálovi Uzi Narkisovi obsadiť mesto a armáda v tomto sektore mala viesť len obmedzené útočné operácie. Moše Dajan najprv s obsadením Jeruzalema takisto nesúhlasil. Pod dojmom priaznivých správ z bojiska však vláda aj s Eškolom autorizovala obsadenie východného Jeruzalema, spočiatku so zámerom, že neskôr celý Jeruzalem umiestnia pod medzinárodnú správu. Tento postoj podporil aj Ben-Gurion. Neskôr sa k týmto obsadeným územiám pridal celý Sinaj a nakoniec aj Golánské výšiny. V prípade Golán izraelská vláda niekoľko dní váhala zo strachu pred reakciou ZSSR, ale nakoniec sa aj tu prejavila snaha zmeniť situáciu v izraelský prospech ešte pred zastavením vojenských operácií. Územie Izraela sa vďaka víťazstvu armády nebývalo zväčšilo a všetci Izraelčania boli „opití radosťou“. Opačný osud čakal Palestíncov na dobytých územiach. Už pred skončením vojny začali do okolitých krajín prúdiť kolóny utečencov, ktorí však v rozpore s oficiálnou izraelskou propagandou neopúšťali svoje domovy dobrovoľne, ale často ich k tomu nútili izraelské jednotky.

Posledná, štvrtá, časť knihy nazvaná autorom *Mysleli si, že vyhrali*, analyzuje dôsledky vojny na obyvateľstvo Izraela, na všetky vrstvy izraelskej spoločnosti, vrátane izraelských Arabov a Palestíncov, ktorí zostali po skončení šesťdňovej vojny na územiach okupovaných izraelskou armádou. V prvom rade Izraelčania oplakávali svojich padlých. Avšak tento smútok vzápätí vystriedala radosť z oslobodenia územia *Eretz Izrael*, biblickej vlasti, ktorú im znovu začala patriť. Niekedy v nej pramenili také nereálne požiadavky, ako napríklad výzva hlavného rabína izraelskej armády na zničenie Skalného domu v Jeruzaleme a znovupostavenie židovského chrámu, pôvodne zničeného Rimanmi v 1. storočí po Kristovi. Všeobjímajúce očarenie novo získanými územiami autor opisuje v šestnástej kapitole *Nová vlasť*. Izraelčania znovu mohli navštíviť Múr nárekov (Kotel) v Jeruzaleme, kráčať po miestach, kde stáli osady Etziónskeho bloku, stratené v roku 1949, navštíviť hrobku patriarchov a iné dovtedy nedostupné miesta. V nasledujúcej kapitole *Vítazné albumy* autor ukazuje, ako Izraelčania začali prakticky ihneď po ukončení vojny vytvárať kolektívne národné pamäte na vyhratú vojnu, ktoré sa prejavovali masovým zjavením sa tzv. víťazných albumov, alebo vydaním knihy s titulom *Vojaci rozprávajú*, obsahujúcu výpovede frontových vojakov, či natáčaním filmov o vojne, ktoré zväčša zabezpečila izraelská armáda. Tieto diela však práve

skončený konflikt nereflektovali v plnej miere a vo všetkých jeho aspektoch a mali tendenciu jeho temné miesta a negatíva potláčať (vo víťazných albumoch sa nezobrazovali ranení, alebo mŕtvi vojaci, v knihe spomienok izraelských vojakov dochádzalo k cenzorským zásahom do autentických výpovedí, a filmy natočené armádou ukazovali jej vojakov v tom najlepšom svetle a iba ako hrdinov).

V kapitolách *Osvietená okupácia* a *Teddyho projekt* autor dopodrobna opisuje izraelskú politiku na okupovaných územiach v pásme Gazy, na Západnom brehu a vo východnom Jeruzaleme. Poukazuje na to, že izraelskí generáli a politici nemali najprv žiadne, alebo len veľmi vágne plány ako spravovať tieto územia, pretože ráтали s tým, že ich budú musieť pod nátlakom veľmoci a OSN znovu opustiť. Nakoniec sa tak nestalo, a na okupovanom teritóriu armáda zriadila vojenskú vládu opierajúcu sa o zákonodarstvo pochádzajúce ešte z čias britského mandátu v Palestíne. Zároveň však bola snaha prezentovať túto okupáciu v Izraeli, ako aj vo svetových médiách, ako „osvietenu“ a pokrokovú a zmiesť tým zo stola všetky eventuálne námietky zo strany svetovej verejnosti a OSN. Segev však dospel k názoru, že tieto snahy stroskotávali na skutočnosti, že vojenský guvernéri mali tendencie podporovať, či dokonca aj aktívne vyvolávať vystáhovalectvo čo najväčšieho počtu Palestíncov mimo nové hranice (tzv. „purpurovú líniu“). Komplikácie sa vyskytli aj v zjednotenom Jeruzaleme, kde vyvlastňovanie pôvodných majiteľov a veľké stavebné projekty starostu Teddyho Kollika a izraelskej vlády vyvolávali narastajúci odpor arabského obyvateľstva.

Posledných päť kapitol nazvaných *Zoči voči Išmaelovi, Omyl, Jastrabi a holubice, Nový začiatok* a *Absalomove dni* obsahuje analýzu omylov a ilúzií, vďaka ktorým izraelskí politici a generáli nechápali, odsúvali na neskôr, alebo úplne ignorovali problémy vyplývajúce z okupácie. Autor sa tak pokúša vysvetliť, prečo víťazná vojna nepriniesla Izraelu mier, pričom opakovane poukazuje na skutočnosť, že izraelskí generáli a politici nešli do vojny s nejakými požiadavkami na anexiu územia, avšak opak sa stal po vojne realitou. To im potom komplikovali pokusy o dosiahnutie mieru počas ultratajných rozhovorov s jordánskym kráľom Husajnom v Londýne, alebo na pôde OSN ohľadne budúcnosti Západného brehu, pásma Gazy a Sinaja. Ako úplne vzdialený od reality sa ukázal aj projekt premiéra Eškola ohľadne vystáhovania Palestíncov do Iraku výmenou za tamojších Židov. K riešeniu situácie neprispievali ani nekonceptné izraelské opatrenia a snaha potichu sa zbaviť čo najviac Palestíncov. Odpor palestínskeho obyvateľstva sa v priebehu druhej polovice roka 1967 postupne začal zvyšovať a Izrael sa zaplietol do nového kola boja proti terorizmu.

Pozornému čitateľovi predsa len neujde jediný závažný nedostatok knihy. Hoci jej názov *1967: Izrael, vojna a rok, ktoré zmenili Blízky východ* akoby naznačuje, že sa kniha bude týkať celého Blízkeho východu, opak je pravdou. Všetka autorova pozornosť sa sústreďuje jedine na Izrael. Detailný obraz vzťahov Izraela so svetom, podrobná znalosť vnútropolitických pomerov, úlohy armády a osobností politikov a generálov nenachádza náprotivok v obdobných opisoch aspoň hlavných udalostí a osobností na „druhej strane barikády“, teda v arabských štátoch. Opatrenia egyptského prezidenta Násira, ako aj sýrskych predstaviteľov, či vzdialená asistancia ZSSR, ktoré takisto výrazne, ak nie rozhodujúcou mierou, prispeli k rozpútaniu konfliktu, autor opisuje iba stručne a veľmi hmlisto, takže sa zdá, že hlavnými príčinami vojny boli neuvážené, neadekvátne a provokatívne kroky izraelských politikov a generálov počas prvých mesiacov roku 1967. Tu možno o záveroch Toma Segeva polemizovať, avšak táto výhrada nič nemení na skutočnosti, že z pera tohto erudovaného historika a žurnalistu vzišla prínosná a zaujímavá kniha, vhodná pre každého, kto sa zaoberá problematikou arabsko-izraelských konfliktov.

ANOTÁCIE, GLOSÝ

KOFRÁNKOVÁ, V.: 26. 8. 1278 MORAVSKÉ POLE. POSLEDNÍ BOJ ZLATÉHO KRÁLE. Praha : VYDAVATELSTVÍ HAVRAN, 2006. 153 s.

Vo vydavateľstve Havran v edícii *Dny, ktoré tvorili české dejiny*, vyšla v roku 2006 útlá kniha Václavy Kofránkovej, ktorá sa venuje jednej z najvýznamnejších udalostí nielen českých, ale aj európskych stredovekých dejín. Výsledkom bitky, v ktorej sa na Moravskom poli v dnešnom Rakúsku medzi obcami Jedenspeigen a Dürnkrut stretli český kráľ Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský, totiž nebola len smrť českého kráľa, ale aj zmena mocenskej konštelácie v strednej Európe.

K osudovému okamihu sa schyľovalo už od roku 1273, keď bol za cisára v Svätej rímskej ríši zvolený gróf Rudolf Habsburský, hoci o tento post mal záujem aj sám mocný český kráľ. Ten v tomto období dosiahol vrchol svojej moci a české kráľovstvo dosiahlo svoju maximálnu rozlohu. Už v roku 1252 získal sobášom s Margarétou Babenberskou, dedičkou babenberských dŕžav, Štajersko a Rakúsko. (O Štajersko mal však záujem aj uhorský kráľ, čo viedlo v roku 1260 k bitke pri Kressenbrune, kde český kráľ víťazstvom potvrdil svoju vládu nad týmto územím.) Po vymretí rodu Sponheimovcov v roku 1268 si pripojil k svojim dŕžavám aj Korutánsko, Kraňsko a Vindickú marku, a české kráľovstvo tak územne siahalo na juhu až na územie dnešného severného Talianska. Naopak, Rudolf Habsburský, ktorého rod pochádzal z oblasti horného Rýnu, si aj po svojom zvolení za cisára iba pomaly budoval svoju mocenskú základňu. Prekážkou v tomto úsilí bol preňho práve český kráľ a jeho veľká ríša. Aby oslabil postavenie Přemysla Otakara v Európe, snažil sa spo-

chybníť jeho nároky na časť územia, ktoré získal počas svojej vlády. Krátko po svojom zvolení za cisára preto Rudolf vyhlásil obdobie od roku 1245 až do jeho nástupu na ríšsky trón za interregnum a všetky majetkové presuny, ktoré sa odohrali v tomto období, museli byť opätovne potvrdené. Od Přemysla Otakara na základe tohto nariadenia požadoval navrátenie Rakúska, Korutánska, Kraňska, Chebska a zloženie lénneho holdu za Čechy a Moravu, čo dosiahol v roku 1276. Mierový stav medzi oboma protivníkmi trval však len do roku 1278, keď Rudolf opäť označil Přemysla Otakara za hrozbu pre mier v ríši. V máji 1278 viedlo napätie k menším potýčkam na moravsko-rakúskej hranici a k zhromaždeniu vojsk na oboch znepriateľených stranách. Tie sa presunuli na Moravské pole medzi obce Dürnkrut a Jedenspeigen na pravom brehu rieky Moravy, kde plánovali vzájomný stret vo veľkej bitke. Tá sa napokon odohrala na sviatok svätého Rufa 26. augusta 1278. Obaja súperri rozčlenili podľa vtedajších zvyklostí svoje vojská do troch šíkov. Vojsku českého kráľa dominoval druhý šík, kde umiestnil takmer všetkých svojich ťažkoodených rytierov. Cisár Rudolf sa naopak rozhodol využiť ľahkú jazdu a kumánske oddiely svojho uhorského spojenca, ktoré umiestnil do prvého šíku, a rytierov umiestnil až do tretieho šíku, čím si ponechal možnosť taktických zmien až do konca bitky. Zo svojho vojska tiež vylčil časť jazdcov, ktorí mali počas bitky zasiahnuť české oddiely z boku a vniešť medzi nich chaos. To sa im v priebehu bitky aj skutočne podarilo, a české vojsko sa v panike rozutekalo smerom k českej hranici. Na bitevnom poli spolu so svojimi mŕtvymi rytiermi však zostal ležať aj samotný Přemysl Otakar. Výsledkom bitky tak bola úplná porážka českého vojska a smrť slávneho českého kráľa. Jeho telo bolo odvezené do Viedne, odkiaľ sa po vyjednávaniach dostalo do Čiech až v roku 1279, zatiaľ čo jeho srdce bolo pochované vo Viedni. Osobnosť českého kráľa sa už zakrátko po jeho smrti sta-

la predmetom záujmu kronikárov, ktorí sa pri líčení jeho osobnosti rozdelili na dva tábory. Zatiaľ čo strana ovplyvnená Habsburgovcami o ňom písala ako o tyranovi, iní vylebili jeho rytierske cnosti a silnú vládu.

Autorka rozčlenila svoje dielo na prológ, epilóg a tri hlavné časti s názvami *Krajina pred bitvou*, *Den svätého Rufa na poli Moravském*, *Druhý život bitvy u Suchých Krut*. Tie sa ešte delia na menšie kapitoly. Bitke samotnej sa venuje v druhej časti, zatiaľ čo prvú venovala pomerom, udalostiam, ktoré jej predchádzali. V záverečnej kapitole sa venuje obrazu, ktorý sa v priebehu storočí vytvoril okolo Přemysla Otakara II. a jeho nešťastnej bitky v kronikách a historických dielach. Kniha je doplnená výberom prameňov a literatúry a zoznamom skratiek edícií, časopisov a zborníkov.

J. Zaťková

ŠVORC, P.: KRAJINSKÁ HRANICA MEDZI SLOVENSKOM A PODKARPATSKOU RUSOU V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ (1919 – 1939). Prešov : *Universum*, 2003, 422 s.

Medzivojnové dejiny Podkarpatskej Rusi predstavujú v súčasnosti pre viacerých profesionálnych historikov i amatérskych bádateľov v Čechách, na Slovensku i v ďalších európskych krajinách pomerne pútavú tému.

Medzi popredných historikov, ktorí sa tejto téme dlhodobo venujú, patrí predovšetkým univerzitný profesor Peter Švorc pôsobiaci na Inštitúte histórie Prešovskej univerzity v Prešove. Výsledkom jeho historiografickej produkcie tematicky „zakotvenej“ v sledovanom regióne sú okrem viacerých štúdií aj monografické práce. Na prvom mieste treba v tejto súvislosti uviesť monografiu *Zakliata krajina – Podkarpatská Rus 1918 – 1946*. Táto práca vyšla v Prešove už v roku 1996, pričom sa v rozšírenom vy-

daní dočkala v minulom roku (2007) aj českého prekladu. Ďalšou monografickou prácou s touto tematikou je anotovaná kniha *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919 – 1939)*.

Autor, ktorý je, mimochodom, aj majiteľom vydavateľstva *Universum*, pristúpil k spracovaniu danej témy veľmi zodpovedne. Podľa svojich vlastných slov pracoval na tvorbe textu desať rokov. Dôkazom tohto je pomerne široká heuristická základňa, ktorá v sebe zahŕňa archívne pramene domácej i zahraničnej proveniencie, publikovanú literatúru i dobovú tlač.

Práca si podľa autora kladie za cieľ „...nadržnúť zložitost' procesu hľadania slovenského a rusínskeho etnického priestoru v období medzi dvoma vojnami“. Hneď v úvode sa čitateľ dozvedá, že išlo o pomerne komplikovanú záležitosť, nakoľko sa v sledovanom regióne nedali presne aplikovať ani jazykové a ani náboženské zretele. Navyše sa aj obyvateľstvo v priestore etnickej hranice a aj na Podkarpatskej Rusi samo označovalo rôzne (Rusíni, Rusnáci, Malorusi, Karpatorusi...). Podľa nášho názoru je preto veľmi vhodná autorova edičná poznámka ohľadom používania výrazov Rusíni, Ukrajinci, Rusíni/ Ukrajinci i Podkarpatská Rus v texte.

Samotný text publikácie tvorí dvadsaťštyri kapitol (okrem úvodu, edičnej poznámky a epilógu). Okrem politických dejín zápasu o priebeh krajinskej hranice v medzivojnovom období sú tu podrobne prezentované aj názory viacerých etnografov, jazykovedcov i ďalších bádateľov, ktorí sa problémom slovensko-rusínskej hranice intenzívne zaoberali už v 19. storočí, resp. v medzivojnovom období 20. storočia (Škultéty, Niederle, Czambel, Húsek, Beskid a ďalší).

Problém krajinskej hranice v medzivojnovom období autor interpretuje spolu s dejinami Podkarpatskej Rusi a dejinami Československej republiky. Zreteľne tak ilustruje prienik veľkej politiky do malých regiónov.

Záverom môžeme povedať, že Peter Švorc

napísal hodnotnú prácu, ktorá sa dočkala ocenenia už krátko po svojom vydaní.

Práca je okrem iného nesporným prínosom aj pre vojenských historikov, nakoľko problém krajinskej hranice vyvrcholil v ozbrojenom konflikte medzi Slovenskom a Maďarskom v marci 1939, ktorý je známy ako tzv. malá vojna.

P. Chorvát

ZAVADIL, R.: *VOJENSKÉ AUTOMOBILY TATRA V LETECH 1918 AŽ 1945. TATRA MILITARY VEHICLES FROM 1918 TO 1945. OSOBNÍ AUTOMOBILY. CARS AND PASSENGER VEHICLES.* Nevojice : Jakab, 2007, 80 s.

Český publicista Radomír Zavadil je v pomerne špecifickej oblasti dejín vojenskej techniky odbornej verejnosti v Čechách a na Slovensku známy predovšetkým svojimi erudovanými príspevkami o obrnenej technike vyrábanej v továrni Tatra Kopřivnice. Svedčí o tom napríklad jeho monografická práca o obrnenom automobile OA vzor 30, ktorá vyšla v roku 2005 takisto vo vydavateľstve Jakab, alebo príspevok o obrnenej drezine Tatra T 18, publikovaný na stránkach časopisu *Historie a plastikové modelárství* v čísle 1/2007.

Anotovaná publikácia, ktorá vyšla v českej i anglickej jazykovej mutácii, sa zaoberá vojenskými osobnými automobilmi produkovanými v kopřivnickej Tatre v rokoch 1918 – 1945. Rozdelená je na dve časti. Zatiaľ čo v prvej čitateľ nájde informácie o dejinách továrne od jej vzniku po rok 1945, druhá percipientovi poskytuje charakteristiky jednotlivých typov vojenských osobných automobilov vyrábaných v spomenuťom období. Treba dodať, že ohľadom výroby vojenských osobných automobilov je tu prítomný určitý časový presah do rokov prvej svetovej vojny, keď sa tu už v roku 1914 začal pre armádu vyrábať osobný automobil typu T.

Kopřivnická vozovka, a. s., ako znie pôvodný názov továrne, začala výrobu automobilov už v roku 1897. Bola to vôbec prvá továreň na automobily nielen v Rakúsko-Uhorsku, ale aj v strednej Európe. Rozvoj výroby automobilov priniesla továrni hlavne prvá svetová vojna. V rokoch 1914 – 1917 bolo pre armádu vyrobených 100 kusov osobných automobilov typu T a U v rôznych modifikáciách. Významnejšia však pre armádu bola výroba nákladných automobilov TL – 2 a TL – 4, ktorých bolo vyrobených spolu 663 kusov.

Pri vzniku Československej republiky v roku 1918 bola Kopřivnická vozovka už zabehnutým podnikom, ktorý konštituovanej československej armáde dodal prvé vozidlá už v novembri 1918. Autor uvádza, že o rok neskôr (1919) boli v náročnom teréne Vysokých Tatier skúšané rekonštruované kľúče bŕzd automobilu typu U. Pod dojmom ich úspešných skúšok sa vedenie podniku rozhodlo zmeniť výrobnú značku svojich automobilov na Tatra. V roku 1927 sa oficiálne zmenil názov továrne na Závody Tatra a. s.

Autor následne hodnotí podiel továrne Tatra na motorizácii československej brannej moci v 30. rokoch 20. storočia. Vozidlám Tatra tu patrilo významné miesto popri osobných, nákladných a špeciálnych autách značiek Praga a Škoda. Tatra k motorizácii armády prispela viacerými úspešnými typmi automobilov, vrátane produkcie 51 kusov spomínaného obrneného automobilu OA vzor 30. V tejto súvislosti je zaujímavé, že armáda sa v medzivojnovom období niekoľkokrát neúspešne pokúšala intervenovať v záležitosti prevažne nemeckého vedenia závodu (napríklad dlhoročným hlavným konštruktérom a technickým riaditeľom bol Hans Ledwinka).

Ako dôsledok Mníchovskej dohody bola 10. októbra 1938 obsadená aj Kopřivnice. Je evidentné, že Nemcom išlo predovšetkým o získanie tunajšej fabriky, nakoľko nová štátna hranica išla prakticky hneď

za jej plotom. Výroba vojenských automobilov tu pokračovala aj naďalej, pričom kulminovala v roku 1943. V roku 1942 tu došlo k vývoju a realizácii vynikajúceho ťažkého nákladného automobilu T 111, ktorý v sebe absorboval skúsenosti z ťažkých podmienok východného frontu.

Spomínaná druhá časť práce sa ďalej podľa technického aspektu, prevodového pohonu kolies delí na vojenské osobné automobily 4 x 2, 4 x 4 a 6 x 4. Z automobilov 4 x 2, vyrábaných pre armádu, resp. používané armádou, sú bližšie charakterizované nasledovné typy: Tatra T 20, Tatra T 12, Tatra T 57, Tatra T 75, Tatra T 57 K, Tatra T 77 a Tatra T 87. Niektoré ďalšie, ktoré boli vyrobené v minimálnych sériách, sú tu len spomenuté. Osobné automobily 4 x 4 zastupujú portréty vozidiel Tatra V 750, V 799 a V 809. Osobné automobily 6 x 4 predstavujú typy Tatra T 26/30, Tatra T 72, Tatra T 82, Tatra T 92 a Tatra T 93.

Pri týchto jednotlivých typoch je prítomný ich presný technický popis, varianty a nechýbajú ani informácie o počtoch vyrobených kusov a o exporte pre viaceré armády v Európe, ale aj v Ázii (Čína).

Vzhľadom na Slovensko je zaujímavá informácia, že štyri kusy automobilov T 82 boli v roku 1936 odovzdané Pluku útočnej vozby 3 v Turčianskom Svätom Martine a tu zrejme zostali aj po vzniku 1. Slovenskej republiky.

Knihu dopĺňajú kvalitné čierno-biele i farebné fotografie automobilov, tabuľky i technické výkresy.

Publikácia Radomíra Zavadila je podľa nášho názoru originálna a jedinečná, nakoľko sa zaoberá problematikou, ktorá stojí na okraji záujmu vojenských historikov. Práve preto im môže byť prospešná pre bližšie poznanie vojenskej techniky a výzbroje československej, slovenskej, resp. aj nemeckej armády.

P. Chorvát

HABRNÁL, M. A KOL.: *RUPNIKOVA LINIE A OSTATNÍ JUGOSLÁVSKÁ OPEVNĚNÍ Z LET 1926 – 1941.* Dvůr Králové nad Labem : Ing. Jan Škoda – FORTprint, 2004. 279 s.

„Na základě poznatků shromážděných během svého šestiletého pracovního pobytu na území států bývalé Juhoslávie jsem se rozhodl společně s dalšími kolegy připravit studii, která by se pokusila souhrnně popsat předválečná jugoslávská opevnění od jejich vzniku až po současnost na poněkud solidnějších základech.“ Tieto slová nachádzame v predhovore anotovanej práce z pera Ing. Miloša Habrnála. Na publikácii, ktorá vyšla v roku 2004 ako 22. zväzok edície Pevnosti, sa okrem spomínaného autora však spolupodieľali aj ďalší dvaja českí (L. Čermák, O. Gregar) a dvaja slovínski autori (Z. Marković, A. Zelenko). Pritom títo autori spolupracovali aj s ďalšími historikmi, publicistami a informátormi, ktorí im poskytli relevantný materiál.

V súvislosti s citovanými slovami môžeme vopred uviesť, že autorskému kolektívu sa stanovený cieľ podarilo splniť nadmieru úspešne.

Práca sa skladá z dvadsiatich šiestich častí, resp. kapitol, medzi ktoré autori zaradili aj prílohy, použité pramene a literatúru, resumé a taktiež, podľa nášho názoru originálne *Odporúčania pre turistov*.

Hneď v úvode autori vysvetľujú genézu pojmu „Rupnikova linie“, pričom generálovi Leonovi Rupnikovi je okrem iného venovaný samostatný priestor aj v prílohe publikácie.

V texte autori skĺbili tematické i chronologické hľadisko. Čitateľ tu nájde informácie o rozhodujúcich historických súvislostiach opevňovania území medzivojnového Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (od roku 1929 Juhoslávie), charakteristiku juhoslovanskej armády v období pred konfrontáciou s agresormi a zvlášť v apríli 1941, podrobný prehľad stavebných prác

vzhľadom na jednotlivé pohraničné regióny a ďalšie zaujímavé momenty týkajúce sa opevnení.

Môžeme zdôrazniť, že autori tu vyzdvihli aj spoluprácu juhoslovanských armádnych špičiek s československými vojenskými predstaviteľmi v rámci Malej dohody.

Rozhodujúcu pozornosť autori venovali typológii jednotlivých fortifikačných objektov. Dôraz pritom sústredili aj na také podrobnosti, ako napríklad zloženie a kvalita betónu alebo typy strielní jednotlivých opevnení. Samozrejme, nechýbajú ani podrobné informácie o konštrukčných riešeniach vôbec, o maskovaní objektov, o ich výzbroji, o pevnostných jednotkách juhoslovanskej armády atď. Autori ďalej zhodnotili reálny stav juhoslovanských opevnení na jar roku 1941, pričom následne sa zamerali aj na plány juhoslovanskej armády v súvislosti s opevneniami a na vojensko-politickú situáciu v tomto období.

18. kapitola sa týka opevnení v boji s nemeckými, talianskymi a maďarskými agresormi v apríli 1941. Na dvoch konkrétnych príkladoch je tu interpretovaná rola týchto objektov v bojovej činnosti, pričom autori tu zdôrazňujú aj nedostatky v psychologickej príprave hraničiarov, ktorí mali vybudované objekty brániť.

Práca je doplnená kvalitnými farebnými i čiernobielymi fotografiami, viacerými originálnymi dokumentmi pochádzajúcimi z činnosti dobovej juhoslovanskej armády, technickými výkresmi jednotlivých objektov i ich náčrtmi rozmiestnenia v teréne. Kniha je napísaná pútavým štýlom a určite osloví aj záujemcu o dejiny krajín bývalej Juhoslávie.

Môžeme opäť len súhrnne skonštatovať, že úvodné konštatovanie Miloša Harbnála bolo v tejto publikácii naplnené a dovolíme si povedať, že aj prekonané. Dôkazom tohto je aj fakt, že v roku 2005 vyšlo rozšírené, reprezentačné vydanie tejto práce aj v slovenskom jazyku.

P. Chorvát

SHIRER, Wiliam L.: *BERLÍNSKÝ DENÍK. ZÁPISNÍK ZAHRANIČNÍHO ZPRAVODAJE 1934 – 1941*. Chomutov : L. Marek 2007. 464 s.

Americký novinár William L. Shirer žil od roku 1933 v Európe. Predtým pôsobil v Afganistane a Indii, kde ochorel. Trávil zimu v Alpách, kde sa ťažko zranil a takmer prišiel o zrak. Po odpočinkovom roku v Španielsku dostal ponuku od amerického denníka Paris Herald, aby sa stal jeho spolupracovníkom. Ponuku na zamestnanie dostal v okamihu, keď bol v Paríži svedkom búrlivých udalostí zo 7. februára 1934 na Place de la Concorde so zranenými a mŕtvymi. Nasledovali udalosti vo Viedni (Dolfussov zásah proti sociálnym demokratom) a W. L. Shirer sa dostal do stredu najbúrlivejších udalostí Európy v medzivojnovom období. Ostrým zrakom novinára sledoval každý deň nové a nové príbehy, politické zvraty, či bežný život obyvateľov starého kontinentu v predvečer druhej svetovej vojny.

Skúsený novinár okrem svojich pravidelných príspevkov si viedol denník, do ktorého (pokiaľ to bolo možné) si každý deň zapisoval nové a nové udalosti a hľadal ich podstatu či skrytý zmysel. V úvode k svojmu denníku píše aj o tom, že od počiatku dúfal, že svoj denník vydá, len netušil, že sa tak stane hneď po skončení pobytu v Európe roku 1941. Preto musel – vzhľadom na bezpečnosť ľudí, od ktorých získaval informácie alebo o ktorých písal – niektoré časti denníka pred vydaním upraviť. Zo svojich bohatých záznamov musel pred starostlivým zrakom nemeckého gestapa niektoré zničiť, niektoré mená musel utajiť.

W. L. Shirer sa v auguste stal nielen spravodajcom Paris Herald, ale čoskoro bol poverený, aby vybudoval rádiové spojenie a zabezpečil vysielanie pre spoločnosť Universal z Berlína do USA. Od prvých dní svojho pobytu v Nemecku sa stáva svedkom prevratných udalostí. Jednou z prvých akcií, o ktorej píše komentár, je Hitlerovo vy-

stúpenie na straníckom zjazde v Norimbergu 4. septembra 1934. Pozorným pohľadom analytika sleduje Hitlerov prejav, vyjadruje svoj prvý dojem („očakával som výraznejšiu tvár“) z muža, ktorý menil dejiny Európy, ba celého sveta. Fascinoval ho „hysterický desaťtisícový dav“.

Od toho dňa sa Shirerov denník stáva kronikou udalostí predvojnového Nemecka. Striedajú sa do každého detailu vopred pripravené a organizované vystúpenia „Vodcu“ a jeho prisluhovačov, zhromaždenia obyvateľov Ríše a členov strany, pravidelné tlačové konferencie ministerstva propagandy s novými a novými vyhláseniami Nemecka o jeho neustálej „túžbe po mieri“, ktorému však v ceste stoja rôzne akcie nepriateľov Nemecka. Manifestácie moci či už v podobe leteckých prehliadok alebo prehliadok pozemného vojska sa striedajú so záznamami o každodenných starostiach obyvateľov Berlína. Shirer, nezmanipulovaný Goebbelsovou propagandou, si všíma, ako sa pomaly zo dňa na deň zhoršuje situácia obyvateľstva v zásobovaní, ako sú prenasledované skupiny obyvateľov, ktorí nesúhlasia s režimom, či už to boli židia, komunisti, sociálni demokrati, cirkevní predstavitelia alebo obyčajní robotníci. V kontraste s tým novinár opisuje aj svoju prácu a možnosti, ktoré sa pred zahraničnými novinármi naskytli tým, že si mohli vycestovať do zahraničia (Švajčiarsko, Francúzsko), kde si mohli nakúpiť zásoby potravín, cigariet alebo niektorých luxusnejších tovarov, ktorých sa im v Nemecku nedostávalo.

William Shirer bol však aj pod neustálou kontrolou cenzúry. Jeho komentáre a články si veľmi pozorne všímali pracovníci ministerstva propagandy, v prípade nepriaznivých komentárov verejne útočili voči nemu v rozhlase i tlači. Často stál na hranici vypovedania z Nemecka, obviňovali ho, že je žid, hrozilo mu zatknutie gestapom.

Keď rozbehol rozhlasové vysielanie z Berlína, musel si svoje príspevky dávať kontrolovať a cenzurovať na ministerstve propa-

gandy a až po ich scenzurovaní mohol vysielať najnovšie správy pre Američanov.

Skúsený novinár dokázal porovnávať život v militarizujúcom sa Nemecku so životom napr. vo Švajčiarsku, všímal si významné športové udalosti (olympijské hry v Berlíne a Garmisch-Partenkirchene) a ich zneužitie nacistickou propagandou, stal sa svedkom likvidácie demokratických štátov v strednej Európe (medzi nimi aj Československej republiky). Ľudsky i profesionálne ho fascinuje zošnúrovanie nemeckého obyvateľstva Goebbelsovou propagandou, ktorú vidí pred vpádom do Poľska či o dva roky do Sovietskeho zväzu, pričom scenár je takmer totožný: my Nemci sa len bránime, napadli nás nepriatelia. Útok proti Francúzsku cez Belgicko a Holandsko a následne proti Veľkej Británii bol len prirodzeným vyústením hitlerovskej politiky moci a Shirer v svojich denníkových záznamoch odhaľuje krok za krokom túto politiku.

Skutočnosť, že sa americký novinár nedal nijako obmedziť mocenským aparátom Goebbelsovho ministerstva či celého hitlerovského štátu spôsobili, že sa napokon musel pripraviť na veľmi rýchly odchod z Nemecka, a jeho odchod cez Španielsko a Portugalsko v decembri 1940 bol len prirodzeným dôsledkom jeho vzťahu k nacistickému Nemecku.

Shirerov denník je fascinujúce čítanie. Za dennými záznamami sa neskrýva len výborný pozorovateľ, ale aj dôkladný analytik udalostí, ktoré prežíval v priebehu šiestich rokov. Pred zrakom čitateľa defilujú životy anonymných Nemcov i konkrétnych novinárov a politikov, jednotlivcov i celých národov. Skutočnosť, že sa Shirerovi podarilo vydať svoj denník už v roku 1941, svedčí o jeho kvalite.

Český preklad tohto pozoruhodného diela s obrovskou pramennou hodnotou v malom „vidieckom“ vydavateľstve je pozoruhodným činom, ktorý si zaslúži len pochvalu. Dopĺňa ho kvalitný index mien a heslár niekoľkých desiatok osobností, ktoré sa

v texte spomínajú, a ktoré zohrali významnú úlohu v dejinách Európy.

P. Valachovič

LÁŠEK, R.: *JEDNOTKA URČENÍ SOS. DÍL DRUHÝ*. Praha : Radan Lášek – Codyprint, 2007. 278 s.

Pražské vydavateľstvo Codyprint, ktorého majiteľom je Radan Lášek, vydalo v minulom roku (2007) pre záujemcov o problematiku československej brannej moci v roku 1938 novú publikáciu.

Majiteľ vydavateľstva a v tomto prípade aj sám zostavovateľ práce čitateľom prináša druhý diel spomienok a ďalších dokumentov spojených s činnosťou príslušníkov Stráže obrany štátu (Stráže obrany státu – SOS). Kniha tak tematicky nadväzuje na prvý diel, ktorý vyšiel už v roku 2006.

Do spomenutého prvého dielu zostavovateľ zaradil písomný materiál, ktorého pôvodcami boli príslušníci trinástich práporov SOS v Čechách (prápory 1 – 13).

Druhý diel obsahuje najmä spomienky príslušníkov, resp. bývalých príslušníkov práporov SOS na južnej Morave, v Sliezske a na Slovensku s dôrazom na udalosti jesenných mesiacov roku 1938. Zostavovateľ, ako sme už naznačili, však do jednotlivých kapitol umiestnil aj dokumenty z agendy SOS, písomný materiál veliteľov SOS z ankety „Armáda v roce 1938“, spomienky civilistov z oblastí pôsobenia jednotlivých práporov SOS, spomienky príslušníkov armády a ďalších osôb.

Vo vojenských dejinách Československej republiky v kritickom roku 1938 sú lokality ako Bruntál, Moravská Chrastová, Šatov, Liptaň, Tatranská Javorina, Rimavská Seč a ďalšie spojené práve s pôsobením príslušníkov týchto jednotiek.

Kniha sa tak okrem úvodného slova a použitých archívnych prameňov v závere práce skladá zo šestnástich kapitol. Ich počet zodpovedá vtedy existujúcim práporom

SOS v tomto priestore. Autor sa pre lepšiu orientáciu v texte pridáva ich pôvodného číslovania z roku 1936, pričom išlo o nasledovné prápory: 19 (Moravské Budějovice), 20 (Znojmo), 21 (Hodonín), 24 (Moravská Ostrava), 25 (Bruntál), 26 (Šumperk), 27 (Bratislava), 28 (Nové Zámky), 29 (Levice), 30 (Lučenec), 31 (Rimavská Sobota), 32 (Košice), 33 (Michalovce), 34 (Spišská Nová Ves), 35 (Liptovský Mikuláš) a 36 (Žilina).

Pre slovenského čitateľa sú zaujímavé kapitoly obsahujúce spomienkový a dokumentárny materiál viažuci sa k Slovensku. Publikované informácie pritom určite oslovia aj regionálnych historikov.

Subjektívny pohľad na priebeh udalostí dáva jednotlivým textom výrazne sugestívne zafarbenie.

Čitateľ kapitol venovaných Slovensku sa tak stáva svedkom fyzicky i psychicky namáhavej služby príslušníkov SOS v pohraničí s Rakúskom, resp. od marca 1938 s Nemeckom, Maďarskom i Poľskom. Dozvedá sa o pohraničných incidentoch a konfliktoch s maďarskými a poľskými riadnymi i polovojenskými jednotkami. Priamo a nepriamo sa tu autori jednotlivých spomienok zmieňujú aj o zmýšľaní a morálke týchto obrancov hraníc, o ich postojoch pri vzniku 1. Slovenskej republiky v roku 1939, o náladách obyvateľstva a o ďalších momentoch.

Publikovaný písomný materiál autor obohatil o kvalitné a v mnohých prípadoch aj o jedinečné fotografie, mapy, výstrižky z novín i dobové dokumenty. Aj preto v úvode vyslovuje vďaka všetkým, ktorí mu pri písaní práce vyšli v ústrety a poskytli potrebný materiál.

Anotovaná práca Radana Láška je celkovo prínosom na dokreslenie vojenskej situácie na Morave a na Slovensku v roku 1938. Autor, resp. zostavovateľ zostal v tejto publikácii verný okruhu tém, ktorým sa venuje a ktoré sú v čitateľskej verejnosti hlavne v Čechách stále pútavé a žiadané. Nie je preto náhodou, že vo vydavateľstve Codyprint tohto roku (2008) vyšlo aj tretie po-

kračovanie tejto publikácie so spomienkami príslušníkov SOS na boje na Podkarpatskej Rusi.

P. Chorvát

GREGOR, J.: *SPOMIENKY A ÚVAHY BREZNIANSKYCH DELOSTRELCOV.* Banská Bystrica : Dali –BB. 2007. 95 s.

Pplk. v. v. Ján Gregor (1926), rodák z Uhorského (okr. Lučenec) odpracoval v ozbrojených silách Československa tridsaťpäť rokov. Pôsobil v posádkach Brezno, Horažďovice, Hranice na Morave, Klatovy, Rimavská Sobota, Senica a v Prahe. Aktívnu vojenskú službu ukončil v Brezne, v Škole dôstojníkov delostrelectva v zálohe. Čitateľskej verejnosti je známy ako autor viacerých literárnych prác prevažne z regionálnej histórie, z prostredia svojho rodiska. Pri svojej poslednej publikácii urobil výnimku a venoval ju histórii vojenskej posádky v Brezne, kde dodnes žije.

História stálej vojenskej posádky v Brezne je uzavretou kapitolou. Po šesťdesiatich piatich rokoch prestala v septembri roku 2003 existovať. Dnes jej pôsobenie pripomína len rozľahlý areál kasární a pamätná tabuľa umiestnená pri vstupe do objektu. Príležitostné tlačie vydané v roku 1998 a 2003 pri 60. a 65. výročí založenia posádky venovali posádke symbolickú spomienku v podobe odpisov záznamov z mestskej kroniky a pamätí príslušníkov delostreleckých útvarov na vojenský aj spoločenský život a aktivity vojakov. Obzretím sa za viac ako polstoročným pôsobením delostrelcov v Brezne je tohtoročný zborník zostavený Jánom Gregorom. Autor ho nazval *Spomienky a úvahy breznianskych delostrelcov*. Do dvadsiatich dvoch kapitol zahrnul nielen vlastný výskum a úvahy, ale aj vybrané spomienky, už publikované vo vyššie spomínaných príležitostných tlačiach tak, aby vytvárali chronologický sled udalostí a zachytávali kon-

tinuitu formovania a organizačných zmien útvaru.

Niekoľkoročné úsilie predstaviteľov mesta Brezno o umiestnenie stálej posádky vyústilo na jar roku 1938 do príchodu 101. delostreleckého pluku Edvarda Beneša z Prahy pod velením pplk. delostrelectva P. Koca. 3. apríla sa na námestí konalo jeho oficiálne slávnostné privítanie. Pluk sa ubytoval v čiastočne vybudovaných kasárňach na západnej strane mesta, v provizórnych ubytovniach na predmestí aj v rodinách. Už v máji 1938, po čiastočnej mobilizácii, bol nasadený na sútoku Dunaja a Iplá, kam sa jedna jeho batéria vrátila ešte v septembri. Počas septembrovej mobilizácie prišlo do breznianskych kasární asi 8 000 záložníkov a v novembri 1938 sa sem presťahovali vojaci z území obsadených Maďarskom – Jelšavy, Rožňavy, Rimavskej Soboty a Tornale. Pod vplyvom medzinárodných aj vnútropolitických udalostí musel pluk po ročnom pôsobení z mesta odísť. 19. marca 1939 zložili vojaci breznianskej posádky prísahu Slovenskej republike. Prvým slovenským veliteľom sa stal mjr. L. Požeský. V čase vojnového slovenského štátu sa posádka uplatnila počas príprav a samotného priebehu Povstania, keď sa s miestnymi kasárňami počítalo ako s jedným zo strategických miest obranného trojuholníka Banská Bystrica – Brezno – Zvolen. Pod velením mjr. S. Sekurisa sa stali kasárne výstrojnou a výzbrojnou základňou niekoľkých tisíc mobilizovaných záložníkov, spolupracovali s odbojom a partizánskymi skupinami. Velitelia posádky velili stálym aj dobrovoľným jednotkám a zabezpečovali obranu na východnej a juhovýchodnej strane povstaleckého územia.

V priestoroch kasární na jeseň 1947 vypočúval brigádny generál J. Nosko príslušníka UPA V. Szczygielskeho (Burlaka), o čom sa zmieňuje B. Chňoupek v publikácii *Banderovci*. Nahliadnutím do každodenného života nováčika 10. delostreleckého hipomobilného pluku je deviatu kapitola prinášajú-

ca podrobný opis každodenných povinností radového vojaka. Ide o veľmi osobnú a popisnú spomienku autora, ktorý narukoval do Brezna v októbri 1948, reflektujúcu nielen miestne, ale aj celospoločenské zmeny v spoločnosti. Nasledujúce kapitoly mapujú rozhodujúce etapy, následné organizačné zmeny, bilancujú výsledky a úspechy útvaru. Spomienky veliteľa Ing. plk. v. v. Š. Csontoša umožňujú nahliadnúť do obdobia zriadenia Slovenskej armády k 1. januáru 1993, zmieňujú sa o vykonaní prisahy nováčikov symbolicky a zároveň paradoxne – 15. januára 1993, v pamätný Deň čs. delostrelectva a raketového vojska aj o okolnostiach delenia armádneho majetku po roku 1993. Záverečné kapitoly venoval autor úvahám na tému obrany a bezpečnosti Slovenska.

Práca J. Gregora poskytuje laickej verejnosti zhrňujúci a komplexnejší pohľad na pôsobenie breznianskej posádky. Odbornej verejnosti zase rámcovú charakteristiku a vyhodnotenie dnes už neexistujúceho vojenského útvaru. Odhliadnuc od faktografických nepresností môže byť východiskovým materiálom pri štúdiu regionálnej vojenskej histórie.

I. Krištofová

CASSIN-SCOTT, J. – McBRIDE, A.: ŽENY VE VÁLCE 1939 – 1945. Britské, americké, německé a ruské příslušnice armád. Brno : Computer Press, 2008, 48 s.

Anglický historik a autor viacerých známych „ospreyovských“ titulov sumarizuje v práci základné poznatky o uniformovaných ženských vojenských útvaroch hlavných vojnových mocností druhej svetovej vojny – o procese začleňovania žien do ozbrojených síl, o úlohách a činnosti, ktorú vykonávali. Uvádza základné počty, príslušnosť ku konkrétnym jednotkám, oblasti pôsobenia, popisuje uniformy, hodnotný systém a používané insígnie, vyznamenania, pripomína tiež najznámejšie a najod-

vážnejšie novodobé amazonky, dotýka sa aj reakcií verejnosti na nezvyklé aktivity žien vo vojne, emancipačných súvislostí a pripomína ich lojalitu, zápal a pripravenosť čeliť nebezpečenstvu smrti.

Na rozdiel od prvej svetovej vojny, v ktorej ženy pôsobili v tradičnej úlohe ošetrovateliek ranených a pracovali v továrňach na výrobu munície, v druhej svetovej vojne, i napriek počiatočným prejavom nesúhlasu a konzervatívnym postojom, si postupne žiadny účastnícky štát tohto vojnového konfliktu nemohol dovoliť ignorovať možnosť zapojenia a využitia ženského potenciálu. Ženy nepracovali len v rôznych kancelárskych zamestnaniach, v systéme železničnej a cestnej dopravy, ale plnili náročné úlohy vo vojenskej komunikácii, na letiskách, na mori, v námorských bojových oblastiach, pôsobili dokonca ako pilotky, tvorili posádky svetlometných jednotiek na operačných protiletadlových stanovištiach, preberali od mužov všetky možné povinnosti, ktoré ich mohli uvoľniť pre bojovú službu na fronte.

Začlenenie a účasť Angličaniek približuje autor vo všetkých ozbrojených zložkách. Kráľovské ženské letecké sily (WRAF – Women's Royal Air Force) sa postupne začleňovali do jednotlivých útvarov RAF, ich straty boli oveľa vyššie ako u iných ženských zložiek; Letecká dopravná pomocná služba (ATA – Air Transport Auxiliary), v ktorej pôsobila aj priekopníčka ženského lietania Amy Johnsonová, prepravovala skompletizované lietadlá od výrobcov na letiská RAF; Pomocná záložná služba (ATS – Auxiliary Territorial Service), ktorej prvé jednotky sa pripojili k britským expedičným silám vo Francúzsku na konci zimy 1939, a ktoré postupne podporovali alebo boli priamo priradené takmer ku všetkým vojenským zložkám; Ženská prepravná služba FANY, ktorej príslušníčky riadili vozidlá, boli preškolené v signalizačnej technike, rádiovkej komunikácii, čítaní máp a časť z nich bola vycvičená aj pre spravodajskú prácu s odbojovými

skupinami v okupovanej Európe; postavenie príslušníčok Kráľovskej ženskej námornej služby (WRNS – Women's Royal Naval Service) bolo medzi britskými ženskými vojenskými zložkami ojedinelé, lebo nepodliehali zákonu o námornej službe, platili pre ne osobitné regule, a tak nemali rovnaké námornícke hodnosti ako muži a nenosili rovnaké označenia ako námorní dôstojníci.

Potreba zapojenia žien do americkej armády vyplynula podstatne neskôr, ale americká skúsenosť s účasťou žien v administratívnej a humanitnej oblasti bola veľmi podobná britskej. Pôsobeniu Američaniek v jednotlivých vojenských zložkách sa autor venuje približne rovnakou mierou ako Angličankám – Ženskému pomocnému armádnemu zboru (WAAC – Women's Auxiliary Army Corps) definitívne začlenenému do armády USA v júni 1943, Ženskému námornému záložnému zboru – WNRC, Námornej ženskej záložnej pechote – MCWR, Námornému ošetrovateľskému zboru – NNC.

Na rozdiel od britskej a americkej armády bol počet žien v nemeckej armáde vo vzťahu k skutočným potrebám veľmi nízky. Úradníčky a pomocníčky – Helferinnen boli v podstate civilné zamestnankyne priradené k ozbrojeným silám, ale bez vojenského statusu, napriek tomu, že boli podriadené vojenským zákonom a disciplinárnym procedúram Wehrmachtu. Stabshelferinnen a Nachrichtenhelferinnen boli rozmiestňované vo Francúzsku, Holandsku, Nórsku, Poľsku, na Balkáne, v Grécku, Fínsku a ich legálny status pomocníčok bol veľkým problémom vo vojnovnej zóne v prípade, že sa dostali do zajatia. Čitateľ tu nájde tiež základné informácie o Útvare pomocníčok vojenského letectva – Luftwafenhelferinnen, Luftnachrichtenhelferinnen, o pomocníčkach protiletadlovej služby, o ošetrovateľských zložkách, o Vojnovej pomocnej službe – Kriegshilfsdienst, Zálohe leteckých síl – Luftwaffeneinsatz a v záverečnom období vojny o Zbore pomocníčok bran-

nej moci – Wehrmachtshelferinnenkorps, keď už bol Hitler nútený upustiť od svojich predchádzajúcich predsudkov voči predstave ozbrojených žien – vojakov.

V poslednej časti prináša autor len niekoľko najzákladnejších informácií o ruských ženách, ktoré od plnenia obvyklých zdravotníckych, dopravných, logistických a ďalších povinností spoločných pre všetky ženské zložky prešli priamo do frontových línií – pôsobili v mnohých funkciách vo všetkých technických zložkách, vrátane delostrelectva, tvorili posádky bojových lietadiel a tankov, pracovali ako prieskumníčky, odstreľovačky, odborníčky na výbušniny, radistky a predstavovali nezastupiteľnú polovicu pracovných síl v továrňach zásobujúcich Červenú armádu.

Celý text práce dotvárajú archívne čierno-biele fotografie a obrázkové prílohy uznávaného svetového ilustrátora historických prác s podrobnými popismi.

Neveľký rozsah práce so základnou orientáciou v problematike ocení iste široký okruh záujemcov napriek tomu, že autor sa v niektorých častiach disproportčne venuje uniformám na úkor iných aspektov tejto témy a paradoxne ženám Sovietskeho zväzu, ktoré sa v porovnaní so ženskými predstaviteľkami ostatných mocností zapojili do vojnového diania v najväčšom rozsahu, venuje najmenší priestor.

B. Šedová

EBERLE, H. – UHL, M.: KNIHA HITLER. Bratislava : Ikar 2006, 567 s.

O knihách zaoberajúcich sa životom nemeckého diktátora Adolfa Hitlera platí ešte vo väčšej miere tvrdenie ako o ostatných životopisoch významných dejateľoch – predstavujú z čitateľského hľadiska to najatraktívnejšie, čo môže historiografia ponúknuť. Literatúry o Hitlerovi je na pultoch knižnic a kníhkupectiev skutočne dostatok, od erudovaných vedeckých životopisov (z posled-

ných spomeňme 2-zväzkové dielo britského historika Iana Kershawa) až po najrozličnejšie spomienky osôb z bližšieho aj širšieho Hitlerovho okolia. Pritom osobu Hitlera neobchádzajú ani historici či publicisti, ktorí píšu o národnosocialistickom Nemecku, pretože tieto dve témy sú spojenými nádobami a väčšina historikov pri písaní prác úzko prelína jednu s druhou. Informácií je teda nadbytok, napriek tomu sa stále nachádzajú hlavne v ruských archívoch mnohé dokumenty a materiály, ktoré boli doteraz historikom neprístupné, a preto ponúkajú nové náhľady a umožňujú kritické zhodnotenie niektorých vžitých tvrdení staršej literatúry.

Práve v ruských archívoch bol koncom 20. storočia objavený dokument, ktorý vznikol na Stalinovo pranie v Sovietskom zväze v rokoch 1948/49 z dlhých vypočúvaní Hitlerovho osobného sluhu Heinza Lingeho a osobného pobočníka Otta Günseho, ktorí vypovedali o Hitlerovi a jeho živote. Dokument dostal názov „Kniha Hitler“ a pod týmto názvom ho aj slovenské vydavateľstvo Ikar roku 2006 vydalo vo forme monografie s predslovom vydavateľa a krátkymi encyklopedickými životopismi vybraných osobností z obdobia druhej svetovej vojny.

Knihu Hitler možno považovať za zaujímavý prameň nášho poznania o jej hlavnom dejateľovi, Adolfovi Hitlerovi. I keď je pravdou, že vznikla špeciálne na objednávku Stalina a priamym podnetom na jej vznik bola okrem Stalinovho osobného záujmu o Hitlera ako človeka, otázka, čo sa skutočne stalo s Hitlerom v posledných dňoch vojny, akým spôsobom spáchal samovraždu, a či prípadne neutiekol zo svojho bunkra a nežije na nejakom utajenom mieste. Tomu zodpovedá aj členenie knihy a jej štruktúra. Má síce 15 kapitol, ktoré sú za sebou zoradené chronologicky, ale ťažisko je jednoznačne zamerané na rok 1945 a Hitlerov koniec v bunkri Ríšskeho kancelárstva. Okrem toho vypovedali Hitlero-

vi pobočníci najviac o jeho armádných poradách, hlavne o tých, ktoré sa týkali bojov na východnom fronte a o jeho vzťahu k nemeckým generálom, ktorých Hitler obviňoval zo zrady. V knihe môžeme tiež podrobne sledovať Hitlerov neustále sa zhoršujúci zdravotný stav počas vojny. Veľmi časté sú aj pasáže opisujúce Hitlerov osobný život v kruhu najbližších spolupracovníkov a atmosféru, ktorá v tomto okolí panovala. Nie zanedbateľnú úlohu v Hitlerovom okolí hrala milenka Eva Braunová, čo si podrobnejšie všimli aj pobočníci. V knihe sa venuje dost priestoru aj opisu miest, kde trávil Hitler väčšinu svojho času – či už Berghofu alebo jeho vojenskej centrály známej ako „Vlčí brloh“ v Rastenburgu vo východnom Prusku. Ďalšiu zaujímavú pasáž predstavuje opis udalostí týkajúcich sa kapitulácie Francúzska, hlavne to, ako Hitler zaranžoval scénu podpísania prímeria v Compiègne, presne na tom istom mieste, kde v novembri 1918 museli Nemci podpísať prímerie po prehratej prvej svetovej vojne.

Samozrejme, kniha nemohla pojať ani zďaleka všetky úseky Hitlerovho života, ani všetky jeho udalosti. Tak napr. v knihe sa len veľmi málo hovorí o rokoch 1933 – 1938, o vraždení Židov či o bojoch na iných frontoch ako bol východný, kde sa spomínajú skôr nemecké porážky ako víťazstvá, sa nehovorí vôbec. Z pohľadu slovenských dejín sa iba na dvoch miestach spomínajú udalosti dotýkajúce sa našich dejín: marec 1939 a potom porada v Klessheime v apríli 1943. Obe udalosti sú však komentované len dvomi vetami.

Záverom by sme mohli napísať, že *Kniha Hitler* zoznamuje čitateľa s mnohými stránkami Hitlerovho súkromia. Je pravdou, že viaceré osobné spomienky Hitlerových pobočníkov nie sú presné, kvalitný poznámkový aparát a vysvetlivky však uvádzajú veľa tvrdení na správnu mieru. Ako však konštatujú sami editori, toto dielo určite nepriinúti historikov k revízii doterajších poznatkov o Adolfovi Hitlerovi a o nemeckej za-

hraničnej a vojenskej politike v čase diktatúry národného socializmu. Čo však treba vyzdvihnúť osobitne, je skutočnosť, že konečne sa podobné dielo dostáva k čitateľovi aj v slovenskom preklade, čo, žiaľ, nie je ešte na našom trhu samozrejmosťou a stále nám chýbajú preklady viacerých vynikajúcich zahraničných diel s historickou tematikou..

P. Jašek

**JOACHIMSTHALER, A.: HITLERŮV KO-
NEC. LEGENDY A DOKUMENTY.** Praha :
Naše vojsko 2007, 469 s.

V apríli 1945 bolo o výsledku druhej svetovej vojny a nemeckej porážke dávno rozhodnuté. Nemecká armáda síce kládla húževnatý odpor na východnom fronte, jeho bojiská sa však už dlho nachádzali na nemeckom území a Rusi postupovali stále vpred, až dosiahli Berlín, o ktorého trosky museli tvrdo bojovať proti jeho odhodlaným obrancom. V Berlíne, presnejšie v bunkri pod Ríšskym kancelárstvom, prebiehali v tom čase posledné dni života nemeckého diktátora Adolfa Hitlera, ktoré sa stali predmetom knihy historika Antona Joachimsthalera. Treba uviesť, že je to téma, ktorej sa v minulosti venovalo pomerne veľa autorov. Z tých najdôležitejších uvedme aspoň knihy od Hughu Trevor-Ropera *The Last Days of Hitler* (1946, v českom preklade 1968) či Leva Bezymenského *Der Tod des Adolf Hitler* (1968), avšak nevyhol sa jej žiaden dejepisec zaoberajúci sa životom nemeckého vodcu. Bolo vydaných aj mnoho svedectiev ľudí z najbližšieho Hitlerovho okolia venujúcich sa tejto otázke, spomeňme aj na Slovensku publikovanú *Knihu Hitler*, obsahujúcu spomienky Hitlerových osobných pobočníkov, ale aj mnohé ďalšie. Vo verejnosti tému smrti Adolfa Hitlera dostatočne spopularizoval výborný nemecký film *Der Untergang* (Pád Tretej ríše, 2004), ktorý bol nakrútený na základe ná-

metu nemeckého historika Joachima Festa a spomienok Hitlerovej sekretárky Traudl Jungeovej. Avšak ani jedna publikácia nezhrmaždila také množstvo faktov a výpovedí o danej udalosti ako práve anotovaná monografia.

Autor knihu rozdelil na 10 kapitol, pričom text je doplnený množstvom fotografií a kópií dôležitých nemeckých dokumentov. Postupne sa venuje analýze Hitlerovho bunkra a v zhrnujúcej forme záverečnému obdobiu Hitlerovho života, keď sa z najmocnejšieho muža Európy stal chorľavý a zničený človek, ktorý sa na posledné dni života utiahol do zatuchnutého krytu, a bol obklopený len svojim osobným štábom a okruhom najvernejších ako Bormann, Goebbels, Axmann či Keitel. V tejto vyberanej spoločnosti nemohla chýbať ani družka Eva Braunová, ktorá s Hitlerom v posledný deň života uzavrela manželstvo. Hitler sa dávnejšie rozhodol, že z Berlína neutečie, ale v ňom zostane až do poslednej chvíle a zomrie v jeho troskách. Pre spáchanie samovraždy sa definitívne rozhodol po tom, čo padla aj posledná nádej na oslobodenie mesta porážkou armády generála Wencka. Autor postavil vlastnú rekonštrukciu okolností Hitlerovej smrti na výpovediach ľudí, ktorí ten deň strávili pri Hitlerovi. Hlavne to boli Otto Günsche, jeho osobný pobočník, ktorý dostal úlohu spáliť Hitlerovu mŕtvolu, aby nemohla padnúť do rúk Sovietov, čoho sa Hitler zvlášť obával, ďalej osobný sluha Heinz Linge, Hermann Baur, Hitlerov osobný pilot, Erich Kempka, Hitlerov šofér, ako aj SS-mani slúžiaci ako stráž v bunkri. Joachimsthaler mal k dispozícii aj mnoho iných svedeckých výpovedí, ktoré sa podarili vo veci Hitlerovej smrti zostaviť americkému sudcovi Musmannovi krátko po vojne, plus výpovede ľudí navrátilých sa v 50. rokoch zo sovietskeho väzenia. Netreba pripomínať, že obe strany – Sovieti aj Američania – robili dlhé a podrobné výsluchy svedkov, keďže v tom čase (ako aj dlho po vojne) kolovali historky o Hitlerovom úteku naj-

skôr do južného Nemecka a potom do inej krajiny, hlavne do Argentíny. Historická veda ale tieto teórie vyvrátila a autor zdôrazňuje, že najpravdepodobnejšia verzia Hitlerovej smrti je samovražda zastrelením bez predchádzajúceho požitia jedu.

Ďalšie kapitoly sa venujú preprave mŕtvych tiel, ich spáleniu a odstráneniu pozostatkov po pálení, ako aj konečnej identifikácii vďaka zvyškom Hitlerovho chrupu. Napokon je v knihe podrobne rozobratý aj sovietsky postup vo veci zverejňovania údajov o posledných dňoch Hitlera, pretože Sovieti sa rozhodli pre hranie falošnej hry, pri-

čom sami mali od začiatku najviac údajov aj svedkov o Hitlerovom konci, a preto poznali pravdu ako prví.

Záverom treba dodať, že kniha je zaujímavým príspevkom k dejinám druhej svetovej vojny a smrti jej hlavného protagonistu Adolfa Hitlera. Väčšinu textu pritom tvoria výpovede svedkov, ktoré sa autor snaží medzi sebou konfrontovať a vybrať z nich tie najpravdepodobnejšie. Na základe mnohých argumentov sa mu tak podarilo dôkladne zodpovedať otázku Hitlerovej smrti.

P. Jašek

KRONIKA

NEKROLÓG ZA MICHALOM BARNOVSKÝM (1937 – 2008)

31. mája 2008 po krátkej ťažkej chorobe zomrel jeden z profilujúcich slovenských historikov PhDr. Michal Barnovský, Dr.Sc. Je to bolestná správa nielen pre jeho najbližších, spolupracovníkov či nepriamych kolegov, ale aj veľmi citeľná strata pre slovenské profesionálne dejepisectvo, v ktorom zanechal trvalú stopu.

M. Barnovský, rodák z Jarabiny v staroľubovnianskom okrese (14. február 1937) po absolvovaní strednej školy v Humennom a v Prešove vyštudoval v rokoch 1955 – 1960 históriu na Historicko-filozofickej fakulte T.G. Ševčenka v Kyjeve. Po jej úspešnom ukončení krátko pracoval najprv v prešovskom vlastivednom múzeu a v rokoch 1961 – 1962 na Historickom odbore Slovenského národného múzea. v Bratislave. Jeho celý ďalší profesionálny život bol spojený s Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied, kam nastúpil na jeseň roku 1962, najprv na študijný pobyt a potom tu absolvoval internú vedeckú aspirantúru, ktorú završil roku 1968 získaním vedeckej hodnosti kandidáta vied. O dvadsaťjeden rokov neskôr obhájil na ústave „veľký doktorát“. Možno konštatovať, že M. Barnovský patril ku generácii druhej skupine historikov, ktorí rozvíjali historickú vedu na pracoviskách Slovenskej akadémie vied. Za takmer polstoročie práce na Historickom ústave SAV tu prežíval všetky peripetie vtedajších spoločenskovedných akademických pracovísk: kvalitatívny i kvantitatívny rozvoj, eufóriu i pády či zlyhania, ponížujúcu reglementáciu zo strany politiky, nádeje, ilúzie i trpké sklamanie.

Vedecko-výskumnú dráhu začal na HÚ SAV v pomerne priaznivej spoločenskej a politickej atmosfére šesťdesiatych rokov minulého storočia, keď sa čiastočne odbúraval dogmatický prístup k výskumu dejín a pre historikov sa otvárali nové možnosti poznávania. M. Barnovský tieto podmienky vedel – vďaka svojej usilovnosti a cieľavedomosti – efektívne zúročiť. Spomenuté vlastnosti mu pomohli prekonať aj isté dobové predsudky, ktoré sa viac v skrytej, než otvorenej podobe objavili jednak voči absolventovi ukrajinskej univerzity, jednak v podobe vtedy ešte dosť rozšírených názorov o nemožnosti systematického výskumu a najmä objektívnej interpretácie „Zeitgeschichte“ – súčasných dejín. Po jeho príchode do Historického ústavu mu bola totiž pridelená práve úloha skúmať dejiny Slovenska po roku 1945. Pri jej spracovaní sa nemohol veľmi opierať o serióznú odbornú literatúru, ktorá vlastne vtedy absentovala. Musel prekonávať nielen vyššie spomínané konzervatívne stereotypy o kontraproduktívnosti interpretácie súčasných dejín, ale prichodilo mu riešiť aj množstvo metodických a metodologických problémov. Musel zápasiť s nespracovaním, resp. s malou prístupnosťou základných archívnych fondov k danej problematike. Nechcel sa uspokojiť s lacným, a preto lákavým, no v podstate s propagandistickým (v časti publicistiky dodnes hojne využívaným) prístupom k tematike súčasných dejín, ktorého výsledky mali však veľmi krátku životnosť. Prirodzene, aj jeho vedecké práce boli – a nemohli nebyť! – poznamenané súdobým stavom poznania a dobovou terminológiou, no ich „polčas rozpadu“ bol pomerne dlhý a podnes sú v mnohých smeroch ešte prínosným, často neprekonaným vkladom v pokladnici poznania slovenskej historiografie. Jeho práce majú už mnoho rokov jeden z najvyšších citačných koeficientov spomedzi slovenských dejepiscov. Nie je

veľa takých historikov moderných slovenských dejín, ktorým sa to podarilo. Michal to prijal s nadhľadom i s istou zdravou skepsou, stále nespokojne hľadajúc nové pohľady, témy a interpretácie. M. Barnovský vedel vo svojom výskume a interpretácii organicky prelínať problematiku (navonok nudných či nezáživných) hospodárskych dejín s dejinami politickými – tak po obsahovej i formálnej stránke. Jeho práce neboli suché, ale čitateľsky príťažlivé, popretkávané zaujímavými detailmi i prekvapujúcimi postrehmi a podnetmi.

Nekrológ za kolegom a priateľom M. Barnovským však nie je miestom na komplexné hodnotenie jeho tematicky i chronologicky rozkošatej práce. Lemuje ju sedem monografií, sedem kolektívnych syntetických prác a stovky odborných štúdií, článkov a glos v domácich i zahraničných časopisoch. (Výberová bibliografia jeho prác je uvedená v publikácii *Kapitolami najnovších slovenských dejín*, ktorá vyšla k jeho sedemdesiatym narodeninám v roku 2007.) K rozsiahlej a tematicky rôznorodnej Barnovského publikačnej činnosti treba, pravdaže, pripojiť i jeho temperamentné vystúpenia na početných vedeckých podujatiach, jeho recenznú, školskú, vedecko-organizačnú činnosť, a v neposlednom rade aj jeho schopnosť angažovane diskutovať o odborných i aktuálnych spoločenských problémoch, no aj ochotou pomáhať svojim priamym i nepriamym kolegom. S tým treba spájať ešte jednu jeho vlastnosť: Barnovský bol profesionálne náročný voči sebe i svojim spolupracovníkom, no nikdy sa neznížil k tomu, že svojho oponenta podceňoval, znevažoval alebo žeby ho bol považoval za svojho osobného či dokonca ľudského nepriateľa, ako je to v našej historickej obci, a v spoločenskom živote vôbec, bežné. Jeho odbornosť a tolerancia zrejme spôsobili, že bol poverovaný najrôznejšími vedeckými a organizačnými funkciami tak na svojom pracovisku, ako aj na ďalších vedeckých ústavoch. Bol členom rôznych akademických i mimoakademických vedeckých grémií, členom viacerých redakčných a vedeckých rád, bilaterárnych historických komisií, atď. Nemožno všetky jeho funkcie vymenovať, no v časopise *Vojenská história* treba pripomenúť, že bol aktívnym členom redakčnej rady tohto odborného periodika a zároveň aj členom vedeckej rady Vojenského historického ústavu SR. Početné vedecko-organizačné funkcie nevyhľadával, lebo si veľmi dobre a niekedy so znepokojením uvedomoval, že mu uberajú čas z jeho vlastnej tvorivej práce. No keď funkciu už prijal, robil ju poctivo a najmä sa snažil, aby ňou pomáhal dobrej veci, svojim bezprostredným kolegom i širšiemu okruhu historikov. Prejavilo sa to (podľa mojich osobných skúseností a vedomostí) aj vtedy, keď v osemdesiatych rokoch zastával post zástupcu riaditeľa Historického ústavu (vtedy Ústavu historických vied) SAV, keď úspešne obrusoval malicherné či nebezpečné hroty ideologickej i ľudskej intolerancie. Neraz mu to prinášalo osobné problémy. Pokiaľ však bol presvedčený o vlastnej pravde, vedel sa za ňu tvrdohlavo postaviť – v prospech svojich kolegov a celého ústavu. Na tento rozmer jeho osobnosti by sa tiež nemalo zabúdať – a nielen pri pripomienke jeho úmrtia, ale pri celkovom hodnotení jeho profesionálnej činnosti.

Po zmene spoločenských pomerov sa Barnovskému otvorili nové možnosti odbornej práce, zbavenej všadeprítomnej cenzúry a autocenzúry. Využil ich a stal sa jedným z najvyťaženejších pracovníkov nielen na Historickom ústave SAV, ale v celej slovenskej historickej obci. Aj jeho postihol typický osud nadštandardne výkonného historika: čím viac pracoval, tým viac sa od neho požadovalo. A M. Barnovský „objednávky“ neodmietal, ani ich nikdy povrchno nenaplnil. Hoci už mal na ústave iba čiastočný zamestnanecký úväzok, vždy pracoval s plným nasadením – doslovne až do posledných dní, keď ho nečakane postihla zákeraná choroba. Pritom sa vedel poctivo vyrovnávať aj so svojou „prednovembrovou“ vedeckou a publikačnou činnosťou, prijímal primeraný diel zodpovednosti za stav a vývoj slovenskej historiografie. Nerobil to ani pokrytecky ospravedlňujúco ani bolestínsky či sebabičujúco.

Už tradične pristupoval k riešeniu nových problémov tolerantne, ústretovo, no odmietal ich módné čierno-biele videnie a rôzne voluntaristické výzvy na úplné vzdanie sa všetkých výsledkov predchádzajúcej práce, odmietal schematické prehodnocovanie (t.j. opätovné falšovanie) historických udalostí – tentoraz v duchu údajného národného pohľadu na dejiny.

Michal Barnovský zomrel a bude chýbať nielen nám, jeho kolegom. Ešte veľmi dlho tu po ňom zostane citeľná medzera v celej slovenskej historiografii. Neodišiel však celý. V knihách a štúdiách sa nám aktuálne a podnetne ešte dlho bude prihovárať. V našom vedomí a spomienkach ostane trvalá pamiatka na dobrého človeka, kamaráta a nezištného spolupracovníka.

I. Kamenec

UKRAJINSKÁ POVSTALECKÁ ARMÁDA V POVOJNOVOM VÝVOJI KARPATSKÉHO REGIÓNU: BANDEROVCI – FAKTY, MÝTY A LEGENDY

V príjemnom horskom prostredí v reprezentatívnych priestoroch kongresového centra Slovenskej akadémie vied hotela Academia v tatranskej obci Stará Lesná sa v dňoch 9. a 10. júna 2008 uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia venovaná stále živej problematike o banderovcoch. Východiská a ciele tohto podujatia vystihuje už samotný jej názov – *Українська повстанська армія в повоєнний період в карпатському регіоні: Бандерівці – факти, домисли та легенди*. Vymedzená téma sa po celé desaťročia účelovo skreslovala a ideologický falšovala, pričom sprievodným „symptómom“ komunistickej nadvlády v krajinách bývalého východného bloku sa nevyhla žiadna zo zainteresovaných historických obcí. A tak bolo len otázkou času, kedy bude voči histórii táto podlžnosť vyrovnaná. Po prelomovom roku 1989 sa síce na vedeckom poli urobili v tejto oblasti značné pokroky, napriek tomu dodnes absentovalo vedecké podujatie na medzinárodnej úrovni, ktoré by poskytlo priestor na konfrontáciu najnovších výsledkov vedeckého bádania a zároveň sumarizáciu doterajšieho stavu poznania. A práve táto akcia v Tatrách mala ambíciu tento nedostatok preklenúť. Len pre úplnosť treba dodať, že voľne nadväzovala na pomerne úspešne vedecké podujatie organizované Katedrou histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela už v roku 2006 v Banskej Bystrici. Organizátormi tohto vedeckého sympózia boli Spoločenskovedný ústav Slovenskej akadémie vied v Košiciach, Fakulta humanitných vied a Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ďalej Ústav histórie Ukrajiny Národnej akadémie vied Ukrajiny v Kyjeve, Centrum výskumu oslobodzovacieho hnutia v Evove, Štátny archív Zakarpatskej oblasti Ukrajiny v Užhorode a nakoniec Inštitút politológie Univerzity v Zielonej Gore. Okrem domácich historikov boli na aktívnu účasť prizvaní historici z Ukrajiny, Poľska a Českej republiky. Vedeckej debaty sa však zúčastnili aj významní vedci z iných spoločenskovedných odborov. Problematika samotná má svojím spôsobom nadnárodný charakter, nakoľko sa priamo dotýka histórie všetkých krajín ležiacich v karpatskom regióne. Z tohto medzinárodného hľadiska ju preto možno bezpochyby zaradiť medzi najatraktívnejšie, zároveň však aj najkontroverzejšie spoločné historické témy moderných dejín všetkých zainteresovaných krajín. Jej váženosť a dôležitosť len potvrdila prítomnosť ukrajinského konzula na Slovensku, Jevhenija Perebyjnisa, ako aj fakt, že záštitu nad podujatím samotným prevzal poslanec Najvyššej Rady Ukrajiny, Stanislav Arževitin.

Program konferencie bol rozsiahly a jeho organizátori tomu prispôbili aj rozdelenie jednotlivých rokovaní. Nezabudli ani na uctenie pamiatky jedného zo spoluorganizátorov tohto podujatia a zároveň jedného z najznámejších slovenských historikov najnovších slovenských dejín, Michala Barnovského, ktorý nás navždy opustil krátko pred jej uskutočnením. Vedecká konferencia mala celkovo šesť de facto monotematických blokov, ktoré sa viazali ku konkrétnemu problémovému hľadisku danej historickej tematiky. Prvá časť predstavovala akýsi úvod do celej problematiky a vytvárala širší kontext všetkému, čo malo odznieť v hlavnom paneli. Profesori Stepan Vidňanskij a Olexandr Lysenko z Kyjevského Inštitútu histórie Ukrajiny priblížili vo svojich vystúpeniach (ako to už avizovali aj ich názvy) *Ukrajinské národno-oslobodzovacie hnutie v kontexte mocenského súperenia v povojnovom období, Represívna prax sovietskych špeciálnych služieb vo vzťahu k OUN a UPA na území Západnej Ukrajiny*. Rozdelením sfér mocenského vplyvu vo svete po poslednej svetovej kataklizme dochádza k akémusi obrodeniu a následne k radikalizácii ukrajinského nacionalistického hnutia, podnecovaného drastickými opatreniami zo strany sovietskej vládnej moci. Ako referujúci poznamenali, predovšetkým na západnej Ukrajine, ešte v období pred druhou svetovou vojnou, našli ozbrojené hnutia Organizácie ukrajinských nacionalistov všetky podmienky na pôsobenie, a je preto len logické, že uvedený operačný priestor sa po vojne stal oblasťou najaktívnejšieho odporu proti režimu. Vysídľovanie ukrajinského obyvateľstva, súdne procesy a pogromy, predovšetkým u tamojšieho obyvateľstva predstavovali výdatný zdroj sympatií k „banderovcom“, ktorý na strane druhej vyvažovali provokácie zo strany sovietskej tajnej polície a vojenskej kontrarozviedky, využívajúce pritom vzájomný antagonizmus medzi ukrajinským a poľským obyvateľstvom. Mimo pozornosti ukrajinských kolegov neostala rekonštrukcia konkrétnych opatrení ani ideologické aspekty povojnového boja ukrajinských „samostijnjiv“, pričom rozhodne zaujímavé bolo zvýraznenie paradoxu, že hoci boli obviňovaní zo zrady vlasti, prakticky pre svoju vlasť bojovali a umierali. Prvý blok zakončil príspevok *Ukrajinské a slovenské národné hnutie – paralely a diferenciencie*, ktorý predniesol Stanislav Konečný z košického Spoločenskovedného ústavu. Definovaním zákonitostí formovania politických národov (typických pre štáty západnej Európy, vymedzených na báze vojenských a politických aspektov) a národov etnických (typických pre krajiny východnej Európy, ktoré vznikli vymedzením sa jednotlivého etnika voči inému), sa autor pokúsil postihnúť ideovú platformu nacionalistického hnutia oboch národov, a to aj s krátkou rekonštrukciou ich nacionalistických ciest a poukázaním na rozdiel vo vymedzení spôsobu ich realizácie.

Druhý panel možno expresívne označiť za „poľský“, nakoľko referujúcimi boli všetko historici našej susediacej severnej krajiny. Dva zo štyroch prednesených referátov sa priamo dotkli citlivej problematiky vysídlenia, resp. presídlenia „problémovej“ národnostnej menšiny, ktoré boli vo vtedajšej situácii a za vtedajších okolností len de facto logickým dôsledkom reakcie daného štátu na vzniknutý problém. Vysídlením malo stratiť a nakoniec aj stráca hnutie „banderovcov“ podporu domáceho obyvateľstva, celá akcia však totálne narušila národnostnú štruktúru obyvateľstva prilahlých regiónov. Docent Jeremiasz Ślipiec z Národnej akadémie obrany vo Varšave v príspevku *Vysídlenie národnostnej menšiny ako globálna forma likvidácie partizánskeho hnutia* v krátkosti zanalyzoval uvedený problém na príklade Poľska v súvislosti s činnosťou poľskej armády proti oddielom UPA a jej následkami. Poukázal predovšetkým na to, že celý plán sa zrodil už počas vojny priamo v Moskve na podnet samotného Stalina, samozrejme, v čase, keď už bolo len otázkou času, kedy sa vojna skončí. Pohľad „z druhej strany“ prezentoval Jan Pisuliński v referáte *OUN a UPA vo vzťahu k presídleniu ukrajinského obyvateľstva z Poľska do USSR 1944 – 1946*. Rekonštrukcia opat-

rení a názorových hľadísk tak vedenia Organizácie ukrajinských nacionalistov, ako aj velenia samotnej Ukrajinskej povstaleckej armády, dotvorila celkový obraz tejto smutnej kapitoly v dejinách oboch národov. Jeho kolega z Historického inštitútu Rzeszowskej univerzity docent Andrzej Olejko pre zmenu priblížil prostredníctvom dokumentov a spomienok *Polské lectvo v akciách proti UPA (1946 – 1947)*. Všimol si úlohy, ktoré táto bojová zložka poľských ozbrojených síl plnila. Išlo predovšetkým o hliadkovanie a prieskum, ktoré sa ukázali v bojoch s dobre pohyblivým a „neviditeľným“ nepriateľom, ako kľúčové a stali sa základným predpokladom úspešného ozbrojeného zákroku poľskej armády. Profesor Bohdan Halczak z Politologického inštitútu v Zielonej Gore si v závere tohto bloku všimol vzťah Lemkov k banderovcom. Lemkovia, ako vyhranená časť ukrajinskej národnostnej menšiny obývajúca východnú časť slovensko-poľského pohraničia, mali k tomuto hnutiu špecifický pomer, a práve od tohto obyvateľstva sa dostávalo oddielom UPA aj najväčšej podpory. Príspevok poodhalil aj zaujímavý fenomén legálnosti, a teda aj opodstatnenosti existencie UPA. Ako „armáda bez krajiny“ bez možnosti dopĺňania vlastného početného stavu „vlastencami“, bola totiž odsúdená do roly bandy ozbrojencov a narušiteľov mieru. Aj preto zdanlivo nelogický paradox, že ich viac slúžilo v sovietskej armáde, než v UPA, bol už nie záležitosťou sympatií, ale tvrdou realitou všeobecnej mobilizácie.

Tretí obsahový panel bol venovaný problematike samotných banderovcov a ich pôsobeniu v rámci vtedajšej Československej republiky. V jeho úvode odznel príspevok pracovníkov Ukrajinského inštitútu národnej pamäti v Kyjeve – Volodymyra Vjatrovýča a Jaryny Jasynevčovej, *Zahraničné rejdy UPA v povojnovej stratégii oslobodzovacieho hnutia*, ktorý osvetlil nielen motívy, zámery a priebeh banderovských vpádov na naše územie, ale aj dôsledky a všetky konzekvencie, ktoré pre ukrajinské oslobodzovacie hnutie a organizáciu jej hlavnej ozbrojenej zložky z toho vyplývali. Docent Michal Šmigel z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jeden z hlavných spoluorganizátorov celej konferencie, sa dotkol stále nevyriešenej otázky vplyvu a dopadu ozbrojených akcií UPA na priebeh udalostí i na život bežných ľudí v zasiahnutých regiónoch východnej časti ČSSR. Už názov jeho referátu *Banderovci na Slovensku – reálne ohrozenie či provokácia* avizoval, v akom duchu sa bude vystúpenie niesť. Rekonštrukcia a analýza základných faktov a súvislostí, ktoré vpády cudzích ozbrojených formácií determinovali, predstavovala oživenie pertraktovanej problematiky. Autor popri definovaní príčinných súvislostí a opise základných udalostí upriamil pozornosť prítomných aj na politické aspekty riešenia tohto problému zo strany vládnej moci. Odhliadnuc od istých generalizujúcich záverov, ktoré v niektorých momentoch nadobúdali charakter špekulácií, zaujala prítomných v súvislosti s príspevkom najmä otázka – kto profitoval z celej „kauzy“, resp. komu celá protibanderovská kampaň poslúžila. Nepriame odpovede na ňu aspoň čiastočne dával jeho kolega z Katedry histórie Univerzity Mateja Bela Miroslav Kmeť v referáte *Literárne mystifikácie ukrajinského nacionalistického hnutia v Československu*. Prezentovanie banderovcov zo strany oficiálnej štátnej ideológie a ich zámerné vykresľovanie ako fašistických lupičov a vrahov bolo pochopiteľné, najmä ak vezmeme do úvahy, v akej situácii sa vojnou vyčerpané a mocenským bojom zmietané Československo nachádzalo. Výhoda historickej retrospektívy nám však v súčasnosti núka dívať sa na všetko ináč – na vtedajšiu štátnu propagandu ako na klasický príklad uplatňovania štátnej vôle a na „banderovcov“ zasa ako na vlastencov, vlastne chudákov, ktorí bojovali sami v cudzej krajine, naviac za niečo, čo vtedy prakticky nemalo ani len nádej vyjsť. Príspevky Jany Šišjakovej z košického Spoločenskovedného ústavu a Miroslava Buraľa zo Správy národného parku Poloniny v Stakčine spájali na Slovensku silne zakorenený protizidovský prvok. Oba referáty si všimali protizidovských nálad slovenského obyvateľstva a ich vplyv na priebeh bande-

rovskej kampane. Analýza tragických udalostí, ktoré sa stali v Uličskej doline koncom roka 1945, zasa aktualizovala dôležitý fenomén pri osvetľovaní banderovských zločinov, a síce ako sa pod ne podpísali príslušníci UPA a do akej miery boli výsledkom zámerných provokácií zo strany zainteresovaných tajných služieb, resp. dôsledkom vyrovnávania si účtov a vzájomného sa obohacovania civilného obyvateľstva na vlastný úkor.

Posledný štvrtý blok úvodného dňa medzinárodnej konferencie bol venovaný vojenským aspektom celej problematiky, ktoré pri celkovom hodnotení Ukrajinskej povstaleckej armády v povojnovom vývoji Karpatského regiónu nemôžu popri dominujúcich politických aspektoch jej vnímania absentovať. V úvode tohto panelu vystúpili pracovníci Vojenského historického ústavu v Bratislave a obaja referujúci sa pokúsili o zhodnotenie čs. armády v bojoch s banderovcami. Akcia B, ako bolo dodatočne označené nasadenie čs. armády a jednotiek Zboru národnej bezpečnosti proti príslušníkom Ukrajinskej povstaleckej armády, bola rozsiahlym a prakticky jediným bojovým vystúpením čs. ozbrojených zložiek v povojnovom období Československa. Podplukovník vo výslužbe Jan Štaigl sa vo svojom vystúpení zameril na niekoľko poznámok osvetľujúcich použitie našej armády proti oddielom UPA, pričom sa pozastavil aj pri otázke oprávnenosti a adekvátnosti jej nasadenia. Poukázal hlavne na fakt, že napriek ušľachtilosti cieľov hnutia a údajnej mierumilovnosti jej príslušníkov nemohol štát reagovať ináč, než povolaním armády. Veď kto iný sa mal postaviť proti nebezpečným bandám, ktoré boli v podstate vojensky usporiadanou a vedenou silou. Ako si v bojoch s nimi počínal čs. veliteľský zbor, priblížil prítomným Alexej Maskalík. Jeho príspevok bol reakciou na účelové znevažovanie tejto vojensko-historickej udalosti zdanlivo logickým zdôrazňovaním nedostatočnej pripravenosti armády a celkovej neschopnosti jej velenia. Apeloval najmä na celkové hodnotenie významu účasti čs. armády a jej veliteľského zboru pri likvidácii banderovcov v širších súvislostiach. Všetky úlohy spojené s účasťou na týchto akciách totiž prevádzala pomerne vyťažená armáda v podmienkach nedostatočného kádrového zloženia. Vojnou vyčerpaný veliteľský zbor bol preťažovaný služobnými povinnosťami, ktoré plnil v mimoriadne zložitých povojnových podmienkach, navyiac v čase, keď sa armáda stala predmetom ostrého politického zápasu a prebiehajúcej očisty. Peter Mičko z banskobystrického Ústavu vedy a výskumu si pod drobnohľad vzal *Protibanderovské opatrenia a akcie armády a ZNB na Slovensku v roku 1947*, rekonštrukciou pôsobenia ozbrojených skupín v priestore južnej Moravy a reakcií príslušných orgánov sa zaoberal vo svojom vystúpení Jan Kux z Masarykovej univerzity v Brne. Príslušné faktografické údaje boli podstatnou mierou obohatené zaujímavými štatistickými prehľadmi, ktoré mapovali tak intenzitu banderovských vpádov v konkrétnych oblastiach, ako aj mieru angažovanosti armády pri zásahoch.

Druhý deň medzinárodnej vedeckej konferencie otvoril sám poslanec Najvyššej rady Ukrajiny, Stanislav Arževitin. S využitím dokumentov špeciálnych služieb (predovšetkým sovietskej NKVD, resp. KGB) sa pokúsil o špecifický náhľad na problematiku ukrajinského nacionalistického hnutia zo zorného uhla všetkých zaangažovaných tajných i represívnych zložiek. Nepochybne zaujímavou bola vložka o pôsobnosti sovietskych agentov infiltrujúcich oddiely UPA, ktorí svojou činnosťou a provokáciami hnutie diskreditovali a rozkladali ho zvnútra. Samostatnú kapitolu predstavujú samotné pogromy, realizované sovietskymi diverznými skupinami, avšak samozrejme v „mene“ UPA. Mychajlo Delejan z užhorodského Štátneho archívu Zakarpatskej oblasti podal správu o tom, aké archívne fondy sa v tomto archíve k problematike banderovcov nachádzajú a aká je, resp. bola, ich využiteľnosť v doterajšom historickom bádani. Jeho ukrajinský kolega z kyjevského Historického inštitútu Národnej akadémie vied, Olexandr Rubľov priblížil *Ukrajinské národné hnutie a katolícka*

cirkev na Zakarpatsku v povojnovom období (1945 – 1949), pričom sa dotkol citlivej a v súčasnosti stále nedoriešenej vzájomnej interakcie medzi konkrétnym nacionalistickým hnutím a ortodoxnou náboženskou religiou v kontexte upevňujúcej sa sovietskej vládnej moci a všadeprítomnej straníckej ideológie. Prítomní sa mali možnosť dozvedieť o dôsledkoch takejto de facto historicko-náboženskej anomálie, kde náboženská viera obyvateľstva sympatizujúcich s národným hnutím stojí v rozpore s ním proklamovanými nacionalistickými ideálmi. Historik Vojenského historického ústavu v Prahe Jiří Plachý nám v závere tohto tematického bloku, vyhradenému tak analýzu archiválií osvetľujúcich zákulisie organizovania ukrajinského nacionalizmu, ako aj jeho vplyvu na všetky sféry nielen čs. spoločnosti, vystúpil s príspevkom *V tieni UPA – činnosť poľského protikomunistického podzemia v Československu*. Analyzovaná téma sa síce pertraktovanej problematiky týka len nepriamo, napriek tomu ponúka množstvo paralel, ktoré v „programovom smerovaní“ vlastne ukrajinské nacionalistické hnutie a protikomunistický odboj ako taký spájali. Zásadné rozdiely síce spočívali v cieľoch a ambíciách, v mene ktorých jeho príslušníci bojovali, z hľadiska štátnej moci ale obe predstavovali faktor ohrozujúci samostatnosť a územnú integritu krajiny.

Záverečný panel celého podujatia bol venovaný osudom popredných veliteľov sotní ukrajinskej povstaleckej armády. Obsahovému zameraniu celého bloku najprv predchádzal príspevok Mareka Syrného z Múzea SNP v Banskej Bystrici, ktorý mal za cieľ osvetliť a priblížiť vyšetovanie činnosti oddielov UPA na Slovensku, resp. v Československu. To v čase od novembra 1947 do februára 1948 viedla špeciálna komisia, ktorá mala za úlohu zmapovať činnosť hlavných sotní banderovcov so zameraním na spáchané trestné činy, pričom vyvedené závery mali slúžiť ako podklady pre prokurátora. Rozhodnutie súdiť ten- ktorý oddiel podľa oblasti hlavného pôsobenia, sa nakoniec ukázalo ako najschodnejšie. Zvyšné príspevky sa už viazali k samotným vodcom najsilnejších sotní operujúcich na území vtedajšieho Československa. Vedúci organizačného výboru celej konferencie, Marián Gajdoš zo Spoločenskovedného ústavu Slovenskej akadémie vied v Košiciach rozobral košickú anabázu Volodymyra Ščyhelského, všeobecne známeho pod pseudonymom „Burlaka“, akademik Mikuláš Mušinka z prešovskej Asociácie ukrajincov Slovenska zasa osudy Stepana Stebeľského na sklonku jeho života v roku 1949. Koniec oboch „hrdinov ukrajinského národa“ bol tragickou ukážkou márneho boja „proti veterným mlynom“ a jasne dokazoval, aký osud čaká podobných „desperátov“, zúfalo bojujúcich proti systému, navyiac bez posvätenia mocných. Syn známeho folklóristu ukrajinskej kultúry Alexander Mušinka pre zmenu zmapoval informačnú základňu verejnosti azda najznámejšieho „banderovca“ „Burlaka“ na našich internetových serveroch.

Keďže za základný cieľ konferencie si organizátori nepostavili len prezentovanie najnovších vedeckých poznatkov, ale predovšetkým ich vzájomnú analýzu a komparáciu, bohatý priestor bol vyčlenený aj na diskusiu. Tá nasledovala po každom zo šiestich tematických panelov a časovo jej bol vyhradený rovnaký priestor ako samotným referátom. Azda najviac rezonovala otázka zločinov, ktorých sa mali údajne dopustiť oddiely Ukrajinskej povstaleckej armády. V prvom rade však bolo poukázane nesústredovať sa na zločiny také a onaké, resp. na zločiny spáchané kým (veď excesov a zverstiev sa v priebehu vojny dopúšťala každá z armád, nevynímajúc armád spojeneckých), ale celkovo na zločiny proti ľudskosti. Výstupom z konferencie bude zborník, ktorý by mal „uvidieť svetlo sveta“ koncom tohto roka.

A. Maskalík

STARÝ TEKOV 2008

Dňa 26. júla 2008 sa uskutočnil v Starom Tekove pri Leviciach už 4. ročník podujatia *Starý Tekov 2008 – Boje na Hrone* zameraný na rekonštrukciu bojov z obdobia druhej svetovej vojny, ktoré v medzi viedla sovietska Červená armáda a jej spojenci (najmä Rumunská armáda) proti nemeckému Wehrmachtu v blízkom okolí obce 25. marca 1945 v rámci tzv. Bratislavsko-brnianskej operácie. Práve v tento deň predsunuté prapory divízií 49. streleckého zboru patriaceho do pásma 53. armády uskutočnili po mohutnej 55 minút trvajúcej delostreleckej príprave násilný prechod toku Hrona pri Starom Tekove a do večera napriek prudkým nemeckým protiútokom udržali na jeho pravom brehu predmostie v hĺbke 2 až 6 kilometrov.

Podujatie na pripomenutie týchto bojov zorganizovala za výdatnej pomoci Ministerstva Obrany Slovenskej republiky Konfederácia klubov vojenskej histórie Slovenska a zúčastnili sa na nej kluby vojenskej histórie zo Slovenska, Česka a Maďarska. Tieto kluby so sebou priviezli aj vojenskú techniku z obdobia druhej svetovej vojny, medzi ktorou sa vynímali najmä dva plne funkčné a zrekonštruované tanky T-34 a maďarská replika nemeckého tanku Tiger postavená na podvozku tanku T-55. Okrem rekonštrukcie bojov toto podujatie predstavovalo príležitosť na prezentáciu Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ktoré boli zastúpené rôznou vojenskou technikou (obrné transportéry BVP-2, Aligátor, odmínovací komplet Božena, tank T-72 a ďalšie) a do programu prispeli aj divácky atraktívnymi dynamickými ukázkami. Medzi účastníkmi ani tento rok nechýbali pracovníci spolu s technikou z Vojenského historického múzea v Piešťanoch, ktorí okrem toho, že na „bojisko“ pri Starom Tekove doviezli repliku nemeckého obrneného transportéra Sd.Kfz. – 251 Ausf. D (vytvorenej na základe československého obrneného transportéra OT-810), pripravili priamo na mieste výstavu zameranú na život a dielo generála Milana Rastislava Štefánika a výstavku výberu armádnych palných zbraní 20. storočia, ktorá vzbudzovala všeobecný záujem u mnohých návštevníkov podujatia, najmä však detí.

Program podujatia bol rozdelený na tri nezávislé časti. Bol veľmi pestrý a napokon usporiadateľom prišlo od rána i počasie, ktoré bolo jasné, suché a slnečné. Program sa začal vojenskou časťou o pol jedenástej. Počas neho diváci postupne uvideli ukážku zoskoku parašutistov, zásahu Vojenskej polície, boja zblízka, výcviku služobných psov, činnosti odmínovacieho kompletu Božena, ako aj bojovej činnosti mechanizovaných jednotiek. Vojenská časť vyvrcholila popoludní veľmi vydarenou rekonštrukciou historických bojov na Hrone medzi Wehrmachtom a Červenou armádou. Ukážka názorne predviedla obranné boje Wehrmachtu, ako aj spôsoby, akými sa s ňou vyrovnávali útočiacie oddiely Červenej armády. Veľmi vydarené boli najmä pyrotechnické efekty, ako aj špeciálne vopred nacvičené malé epizódy boja (súboj ostreľovačov, vyradenie nemeckých obrnených transportérov a tanku z boja, raketový útok a boj muža proti mužovi medzi „Nemcami“ a „Rusmi“ v zákopoch), no hlavným magnetom tohto bodu programu bola prítomnosť už spomínanej repliky nemeckého tanku Tiger v teréne „bojiska“. Ukážka samotná skončila v súlade s historickou skutočnosťou bojov v marci 1945 „porážkou“ Wehrmachtu a po nej nasledovalo slávnostné defilé a oceňovanie klubov vojenskej histórie, ako aj ich jednotlivých členov. Po prestávke nasledoval pietny akt – kladenie vencov k pamätníku padlých v bojoch pri obci Starý Tekov a odovzdávanie medailí priamym účastníkom týchto bojov. Následne sa začala kultúrna časť, ktorá trvala až do večera a nechýbali v nej vystúpenia hudobnej skupiny *Veslári, Funkiez* a populárnej mladej slovenskej popovej speváčky Tiny.

Po organizačnej stránke bolo podujatie *Starý Tekov 2008 – Boje na Hrone* veľmi dobre zvládnuté, čo vyplýva iste aj zo skutočnosti, že jeho organizátori nazbierali nemalé skúsenosti z predchádzajúcich ročníkov. K dobrému priebehu podujatia prispela aj všadeprítomná pomoc príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ktorí okrem zabezpečenia ukážok celé podujatie aj logisticky zabezpečovali. Výsledkom bolo niekoľko tisíc spokojných divákov, ktorí na toto podujatie prišli z blízkeho aj širokého okolia, a často aj zo zahraničia. Rovnako spokojní boli aj samotní účastníci ukážok a členovia zúčastnených klubov vojenskej histórie. Dúfajme, že o rok sa všetci znovu stretnú v Starom Tekove na 5. ročníku Bojov na Hrone, a že toto podujatie opäť dôstojným spôsobom pripomenie pamiatku tých, ktorí pri tejto slovenskej obci bojovali a padli v marci 1945 aj za našu slobodu.

M. Meško

AGROKOMPLEX 2008 V NITRE

Agrokomplex v Nitre má už dlhodobú tradíciu a rovnako známe je aj jeho zameranie na sektor poľnohospodárskej a živočíšnej výroby, ako aj zavádzanie a využívanie rôznych nových technológií v tejto oblasti. Nie inak tomu bolo aj na tohtoročnom, už 35. ročníku Agrokomplexu uskutočneného pod mottom: „*Život sa rodí na vidieku*“, ktorý sa konal v dňoch 21. až 25. augusta 2008. V dovedna desiatich pavilónoch a na viacerých výstavných plochách vystavovalo 620 firiem zo Slovenska, Čiech, Egypta, Francúzska, Holandska, Chorvátska, Iránu, Kanady, Litvy, Maďarska, Nemecka, Poľska, Rakúska, Srbska, Švajčiarska a Sýrie. Avšak tohto roku sa v pavilóne M1 prezentovali aj niektoré regióny Slovenska, menovite Trnavský a Nitriansky vyšší územný celok, a v ich rámci dostalo možnosť vystavovať aj niekoľko regionálnych múzeí, medzi ktorými nechýbalo ani Vojenské historické múzeum (VHM) Piešťany.

Výstavka zameraná na dôstojnú prezentáciu VHM v Piešťanoch bola na základe skúseností pracovníkov múzea z podobných podujatí navrhnutá tak, aby zaujala čo najväčšie spektrum návštevníkov Agrokomplexu, a zároveň aby poukázala na bohatstvo jeho zbierok uložených v depozitároch. Už na prvý pohľad jej odlišný – „vojenský“ – charakter podčiarkovala maskovacia sieť pokrývajúca vonkajšiu stranu výstavného stánku. Hlavnú atrakciu výstavy predstavoval sovietsky vojenský motocykel s prívesným vozíkom z obdobia druhej svetovej vojny, na ktorom sa v priebehu Agrokomplexu vystriedalo a vyfotilo množstvo návštevníkov, najmä detí. Ďalej návštevníkov priťahovali vystavené palné zbrane, medzi ktorými nechýbali ani také legendárne zbrane, ako taliansky samopal Beretta, sovietsky samopal AK-47 Kalašnikov, ruská snajperská puška Mosin vz. 1891/30, nemecký samopal MP-40 Schmeisser, dnes vzácny československý ľahký guľomet vz. 52/57, alebo slávny samopal vz. 61 Škorpion. Kolekciu palných zbraní dopĺňali vybrané exempláre chladných zbraní, zväčša puškových bodákov, ako aj dôstojníckych kordíkov, pričom ako hlavné kritérium pri ich výbere bola previazanosť predmetov s vojenskou históriou Slovenska. Takto mali návštevníci možnosť uvidieť také vzácne exponáty, ako kordík pre dôstojníka rotmajstrov československého letectva vz. 27, československú šablú vz. 24 pre dôstojníkov čs. finančnej stráže, či dýku Hlinkovej gardy. Hotovú pastvu pre oči napokon predstavovala zbierka rôznych vojenských odznakov, medailí, radov a vyznamenaní, a oprávnené vzbudzovala obdiv u mnohých návštevníkov. Medzi vystavenými vyznamenaniami sa napríklad vyskytovala rakúsko-uhorská záslužná medaila SIGNUM LAUDIS, československá

vojenská medaila – Za zásluhy, alebo medaila Za obranu Slovenska v marci 1939. Vystavené predmety dopĺňali aj dve divácky zaujímavé uniformy, a to uniforma príslušníka čs. leteckých jednotiek vo Veľkej Británii počas druhej svetovej vojny, ako aj uniforma vojačky Československej ľudovej armády.

Pracovníci múzea pripravili aj niekoľko multimediálnych prezentácií, ktoré boli v priebehu návštevných hodín opakovane uvádzané na premietacom plátne. Jedna prezentácia bola zameraná na informovanie návštevníkov o aktivitách VHM v Piešťanoch, o jeho výstavných priestoroch, a momentálne vystavených múzejných exponátoch. Ďalšia prezentácia pozostávala zo série historických fotografií, znázorňujúcich vojenský život mesta Nitry v priebehu minulého storočia, a tematicky tak spájajúcich zameranie VHM s miestom konania výstavy. Pozornosť návštevníkov však vzbudzovali najmä atraktívne videozáznamy z rôznych podujatí zameraných na rekonštrukciu bojov z obdobia druhej svetovej vojny (Dukla, Dargov, Starý Tekov, apod.), na ktoré VHM zapožičiavalo klubom vojenskej histórie historickú vojenskú techniku. Nakoniec je potrebné spomenúť, že okrem dôstojnej prezentácie VHM Piešťany sa našiel priestor aj na predstavenie prierezu knižnej produkcie Vojenského historického ústavu v Bratislave. Vystavené publikácie, ako aj čísla časopisu *Vojenská história* vzbudzovali úprimný záujem návštevníkov, často bývalých vojakov, a zaniietených fanúšikov vojenskej historickej vedy.

M. Meško

SAHARA 2008

Už každoročne na záhorských pieskoch (Výskumný technický skúšobný ústav Záhorie – VTSÚ, Hlboké pri Senici) sa koncom augusta zhromažďujú priaznivci a fanúšikovia vojenskej kolesovej aj pásovej techniky, aby si pozreli jednu z najzaujímavejších show, ktorá sa v súčasnej dobe na Slovensku v tejto oblasti organizuje. Na niekoľko dní rozľahlé borovicové lesy rastúce na nefalšovaných pieskových dunách ožívajú aktivitou temer frenetickou, keď sa v areáli VTSÚ prechádzajú tisícky divákov, členovia klubov vojenskej histórie vystrojených v historických uniformách, jazdí vojenská technika a jej presuny vo dne v noci sprevádza hluk motorov, hučanie kolies, či škrípanie pásov. Takto by bolo možné stručne charakterizovať divácky atraktívne podujatie Sahara, ktoré sa tento rok konalo v dňoch 29. až 31. augusta už po piaty raz.

Hlavným organizátorom podujatia bol tak ako v predošlých rokoch Klub vojenských historických vozidiel. Na Sahare 2008 sa zúčastnili kluby vojenskej histórie zo Slovenska, Českej republiky, Maďarska, Rakúska a Poľska, ktoré do „poľa“ postavili približne 200 uniformovaných vojakov. Aj v oblasti vojenskej techniky bolo na čo pozerieť, či už na „křdel befiel“ (obrných transportérov BVP rôznych verzií, t. j. od BVP-1 až po samohybný mínomet Prám), na OT-62R, tanky (od T-34, cez T-54M, VT-55 po T-72), nákladné autá (dôverne známe „tatrovky“ a „zily“, alebo menej známe americké armádne nákladniaky z obdobia od druhej svetovej vojny po vojnu vo Vietname), delostrelecké ťahače (napríklad ťažký nemecký kolopás Sd.Kfz. 9), samohybné húfnice, kolopásky (napr. obligátny OT-810, či nemecký ľahký Sd.Kfz. 10), ako aj na množstvo terénnych vojenských vozidiel s náhonom 4x4 (čiže aj populárnych amerických „džípov“, sovietskych „gazíkov“ a „uazov“, alebo nemeckých VW „Kübelwagen“), vojenských motocyklov, alebo unikátnej repliky nemeckého tanku Tiger (ktorá sa už predstavila aj na tohtoročnom podujatí v Starom Tekove). Za zmienku stojí

aj známa „vétrieska“ v neobvyklej úprave s namontovaným letištným svetlometom na korbe, ktorý svojím silným svetlom doslova menila noc na deň. Pritom tento výpočet vojenskej techniky brázdiacej záhorácke pieskové duny nie je ani zďaleka úplný.

Vojenský historický ústav (VHÚ) v Bratislave spoločne s Vojenským historickým múzeom (VHM) v Piešťanoch tento rok nepatrili medzi spoluorganizátorov podujatia, ale prispeli do plejády prítomnej vojenskej techniky tankom T-54M sovietskeho pôvodu, ktorý patril do výzbroje Československej ľudovej armády. Je to v súčasnosti jediný jazdiaci tank tohto typu na Slovensku, a ako taký predstavuje v podstate unikát. Zaujímavá je na tomto tanku aj skutočnosť, že iba prednedávnom ho kompletne zrenovovali a spojajzdnili členovia klubu vojenskej histórie ČSLA, ktorí pôsobia pri VHM v Piešťanoch, a na Sahare 2008 mal vlastne „premiéru“. O tom, že jeho prvé vystúpenie na verejnosti bolo viac ako efektné, svedčí aj skutočnosť, že tento tmavozelený krásavec s taktickým číslom „012“ vyhral prvé miesto v tradičnej súťaži v kategórii ťažkej pásovej techniky, hoci mu konkurovali tri modernejšie tanky T-72, a tiež aj spomínaná replika tanku Tiger. Členovia klubu však nezabudli ani na praktickú stránku svojej účasti na podujatí, a podrobili tank testovacím jazdám v priestore VTSÚ, ktoré boli umožnené usporiadateľmi. Na ťažkom piesčitom teréne tank T-54M so ctou obstál, a tak je možné skonštatovať, že za prispenia členov klubu tank úspešne reprezentoval VHÚ Bratislava aj VHM Piešťany na tomto podujatí.

Popis tohtoročnej Sahary by nebol úplný bez bojových rekonštrukcií z obdobia druhej svetovej vojny, ktoré boli na programe v druhý deň podujatia, teda v sobotu 30. augusta. V podstate išlo o dve oddelené ukážky, pričom prvá predstavovala znovuoživenie bojov medzi americkou armádou a Wehrmachtom v Normandii v júli 1944, a druhá útočné operácie Červenej armády na východnom fronte v druhej polovici vojny. Vzhľadom na menší počet zúčastnených „Američanov“ a relatívny nedostatok v počte ich výzbroje sa prvá ukážka skončila víťazstvom „nemeckej“ strany, čo však zodpovedá historickej skutočnosti, keďže Wehrmacht dokázal v Normandii podniknúť niekoľko lokálnych protiútokov a dočasne zastaviť postup Spojencov. V druhej ukážke samozrejme zvíťazili „Rusi“, ktorí „Nemcov“ po úporných bojoch nakoniec prevalcovali. Po porovnaní s minulými ročníkmi Sahary je možné skonštatovať, že úroveň ukážok, ako aj vystupovania členov rôznych klubov vojenskej histórie sa neustále zlepšujú (svedčí o tom aj premiéra doteraz menej často zastúpených uniforiem s tzv. hrachovým vzorom na strane „Nemcov“, atď.), a od vystúpenia pred divákmi ich neodradilo ani horúce, suché a slnečné počasie, ktoré spôsobovalo, že pri každom kroku, a pri každom prejazde techniky sa dvíhali mraky zvířeného piesku prenikajúce do očí a pokrývajúce uniformy a zbrane nepríjemným povlakom.

M. Meško

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Martin HURBANIČ, PhD., Filozofická fakulta UK, Šafárikovo nám. 6,
811 06 Bratislava

Prof. PhDr. Peter KÓNYA, PhD., Prešovská univerzita, nám. Legionárov 3, 08001 Prešov

PhDr. Igor BAKA, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr., M.A. Dušan SEGEŠ, PhD., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

PhDr. Karol SORBÝ, ml., PhD., Ústav orientalistiky SAV, Klemensova 19,
813 64 Bratislava

Pplk. v. z. JUDr. Jaroslav KOZOLKA, Generálna prokuratúra SR, ul. Štúrova 2,
812 85 Bratislava I

Mgr. Martin DUBÁNEK, Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Sokolov-
ská 136, Praha – Karlín 8, Česká republika

PhDr. Jiří PLACHÝ, Vojenský historický ústav Praha, U památníku 2, 130 00 Praha 3,
Česká republika

UPOZORNENIE REDAKCIE

Odovzdávanie rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúajte, resp. posielajte zásadne na disketách v textových edito-roch Word 6.0, Word 97, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné uvádzať pod čia-rou, nie až za text štúdie.** K diskete je potrebné priložiť jeden tlačенý exemplár príspevku. K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu a telefonický kontakt a e-mail.

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Poznámkový aparát a citovanie

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690, ktorá obsahuje aj Národnú prílohu, je potrebné pri citáciách rešpektovať aspoň jej základné zásady. Na ulahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

Pri písaní poznámok k textom je potrebné používať príslušnú funkciu programu WORD na vkladanie poznámok po čiara – nie písať ich dozadu za text štúdie.

¹ VÁROŠ, M.: Posledný let generála Štefánika. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, J., ed.: Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.: Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 1, s. 9-10.

⁴ DEIGHTON, L.: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. Prel. Z. Kárník. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má ci-tované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, D. a i. (a iní) alebo ŠPIRKO, D. et al. (et alii)
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha; Bratislava : Argo; Concordia, 1999
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o roz-sahu
- Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.
- pri odkaze na archívny prameň uvádzať skratky: f. (nie fond)
 - šk. (ako škatuľa, nie krabica)
 - č. j. (s medzerou)
 - VÚA-VHA Praha, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
 - Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ⁴⁾

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava
tel.: 02/48 207713
E-mail: stanovam@mod.gov.sk

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uve-rejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

HURBANIČ, Martin: Historické súvislosti a príčiny avarskeho útoku na Konštantínopol roku 626	3
KÓNYA, Peter: Veliteľské pôsobenie generála Juraja Ottlyka v povstaní Františka II. Rákócziho.....	24
BAKA, Igor: Účasť Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov.....	47
SEGEŠ, Dušan: Vzťahy Slovákov a Čechov v západnom vojenskom odboji a postoje poľskej exilovej vlády v rokoch 1939 – 1943	66
SORBY, Karol, ml.: Britsko-iracká vojna v roku 1941	87

Dokumenty a materiály

KOZOLKA, Jaroslav: Stáž predstaviteľov slovenskej Vysokiej vojenej školy v Nemecku (I./1941)	105
DUBÁNEK, Martin: 4. pevnostní prapor Malacky	116

Personálie

PLACHÝ, Jirí: Kapitán letectví Alfréd Löffler – biografický nástin.....	125

Recenzie

SEKUNDA, N.: Marathón 490 před n. l. První perská invaze do Řecka. (P. Valachovič).....	132
DUBÁNEK, M. – LAKOSIL, J. – MINAŘÍK, P.: Utajená obrana železné opony. (J. Štaigl).....	134
SORBY, K., ml.: Arabi, islam a výzvy modernej doby. (V. Bystrický).....	138
SEGEV, T.: 1967: Israel, the War and the year that transformed the Middle East. (M. Meško)	141

Anotácie, glosy	147

Kronika	160

INHALT

Studien

HURBANIČ, Martin: Historische Zusammenhänge und Ursachen des Awaren-angriffs gegen Konstantinopel im Jahre 626	3
KÓNYA, Peter: Tätigkeit des generals Juraj Ottlyk als Befehlshaber im Aufstand Franz II. Rákóczi.....	24
BAKA, Igor: Teilnahme der Slowakischen Republik in der ersten phase des Krieges gegen die UDSSR unter Gesichtspunkt deutscher Militärdienststellen	47
SEGEŠ, Dušan: Die Beziehungen zwischen Slowaken und Tschechen im militärischen Widerstandskampf im Westen und die Haltung der polnischen Exilregierung 1939 – 1943.....	66
SORBY, Karol, Jun.: Der britisch-irakische Krieg.....	87

Dokumente und Materialien

KOZOLKA, Jaroslav: Ausbildungsaufenthalt der Vertreter slowakischer Militärhochschule in Deutschland (I./1941)	105
DUBÁNEK, Martin: 4. Festungsbataillon Malacky.....	116

Personalien

PLACHÝ, Jiří: Flugkapitän Alfréd Löffler – Biographische kurz sketch.....	125

Rezensionen	132

Annotationen, Glossen	147

Chronik.....	160

CONTENTS

Studies

HURBANIČ, Martin: The historical background and causes of Avar's attack upon Constantinople in 626.....	3
KÓNYA, Peter: Commander's service of Jural Ottlyk in the Uprising of Frantisek II Rákoczy.....	24
BAKA, Igor: The perspective of German Military authorities of Slovakia participation in the first phase of the war against The USSR.....	47
SEGEŠ, Dušan: Slovak-Czech Relations in the Western military resistance and etitudes of Polish exile government 1939 – 1943.....	66
SORBY, Karol, Jr.: British – Iraq War, 1941.....	87

Documents and Materials

KOZOLKA, Jaroslav: The documments of intership of Slovak delegation from Army War College in General Service School in Berlin, January 1941.....	105
DUBÁNEK, Martin: 4th Fortress Battalion Malacky.....	116

Personality

PLACHÝ, Jiří: Flt Capt Alfred Löffler- Biographical scatch.....	125

Reviews.....	132

Annotations, Glossed.....	147

Chronicle.....	160

Vojenská história 3/2008

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Grafická úprava: Dušan Babjak

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, CSc., plk.gšt. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Kontaktné emailové adresy: sedova@mod.gov.sk

stanova@mod.gov.sk

Tel. kontakt: +421/2/4820 7713, 4820 7703

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 16. 9. 2008

Registračné číslo 1713/97

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS ÚLog S MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Súdoby plagát vyzývajúci slovenských krajanov na vstup do čs. légii vo Francúzsku počas 1. sv. vojny